

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชน กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ตำบลเกาะแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. องค์ความรู้ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์กรประชาชนและการสร้างเครือข่าย
 - 1.1 องค์กรและองค์กรประชาชน
 - 1.2 กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
 - 1.3 เครือข่าย
 - 1.4 แนวคิดและทฤษฎีการสร้างเครือข่าย
2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

องค์ความรู้ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับองค์กรประชาชนและการสร้างเครือข่าย

องค์กรและองค์กรประชาชน

องค์กรและองค์กรประชาชนเป็นการรวมตัวของประชาชนในท้องถิ่นที่มีบทบาทต่อการยื่นหยัดบนรากฐานของการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจและสังคม มีความหลากหลายทั้งกิจกรรมและการทำงาน โดยรวมแล้วต่างก็มีเป้าหมายที่นำไปสู่การเสริมสร้างชีวิตที่ดี โดยมีความหมายประเภทและแนวคิดที่สำคัญดังนี้

องค์กร

ณรงค์ เติ่งประชา (2543:13) กล่าวว่า องค์กรหรือองค์การ (Organization) เป็นกลุ่มคนซึ่งร่วมกันกระทำกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามต้องการของกลุ่ม โดยทั่วไปแล้วองค์กรจะมีการจัดระบบในการทำงาน การกำหนดกลุ่มงาน มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบ กำหนดสายงานการบังคับบัญชา

สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (2540:118) กล่าวว่า องค์กรที่มีความเข้มแข็งว่าหมายถึง องค์กรที่มีความสามารถบริหารจัดการได้อย่างต่อเนื่องและสามารถพัฒนาศักยภาพของตนขึ้นเรื่อย ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน และปัญหาอื่น ๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับสภาวะวิกฤตต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

กวี วงศ์พุด (2546:5) กล่าวว่า องค์กร (Organization) หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน

องค์กรประชาชน

เสรี พงศ์พิศ (2548:2) กล่าวว่า องค์กรประชาชน (PO) เป็นการรวมกลุ่มกันของประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อดำเนินกิจการเพื่อการพัฒนาตนเอง โดยอาจจะมีประเด็นที่เน้นเป็นพิเศษ เช่น เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน เพื่อการศึกษา เพื่อการพัฒนาการเกษตร โดยมีสถานภาพทางกฎหมายที่คล้ายกับ “กลุ่มเกษตรกร” ของไทย ซึ่งแตกต่างจากสหกรณ์ โดยกลุ่มเกษตรกรและองค์กรประชาชนมีลักษณะแคบกว่าเล็กกว่าทั้งโดยขอบเขตเนื้อหาและการดำเนินงาน

ยัสมะห์ มากาลียา (2551:1) กล่าวว่า องค์กรประชาชน เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อทำงานพัฒนา มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นสถาบันที่ประสานเอาเป้าหมาย ทั้งที่จะปรับปรุงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มประชาชนที่เสียเปรียบในสังคม พร้อมกับมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ประชาชนในส่วนนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดวัตถุประสงค์ และในกระบวนการตัดสินใจ องค์กรดังกล่าวนี้อาจเป็นกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งเป็นรูปแบบที่แพร่หลายที่สุด หรืออาจอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ ตามแต่ความต้องการ ปัญหาและสภาพในแต่ละท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกันออกไป

สมชาย พงษ์เทพิน (2542:8) กล่าวว่า องค์กรประชาชน เป็นการรวมตัวของประชาชนในหมู่บ้านหรือตำบลในรูปแบบกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มเองหรือสนองวัตถุประสงค์ของชุมชนหรือแม้แต่กระทั่งสนองวัตถุประสงค์ของทางราชการ หรือหน่วยงานเอกชนที่ให้การสนับสนุน กลุ่มที่จัดตั้งขึ้นนี้อาจจัดตั้งอย่างเป็นทางการ กล่าวคือ มีกฎหมายรองรับหรือไม่เป็นทางการ โดยไม่มีกฎหมายรองรับแต่อย่างใด องค์กรประชาชนเป็นการรวมตัวของประชาชนเป็นองค์กรอย่างมีเป้าหมาย เพื่อการแก้ปัญหาหรือพิทักษ์ผลประโยชน์ โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการตัดสินใจร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวม

จากความหมายข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า องค์กรประชาชนเป็นกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานโดยมีการแบ่งหรือกำหนดหน้าที่กันทำโดยประชาชนและเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนหรือสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผู้วิจัยได้ศึกษาในประเด็นความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

หน่วยงานและนักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงความหมายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

กรมการพัฒนาชุมชน (2539:13-14) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมของประชาชนที่จัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือกันและกันด้วยการประหยัดและออมทรัพย์ร่วมกัน ใครมีความเดือดร้อนก็นำไปใช้เมื่อจำเป็น โดยคิดอัตราดอกเบี้ยตามความเหมาะสมที่ตกลงร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม

ณรงค์ เส็งประชา (2543:72) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง เป็นการรวบรวมทุนที่จะนำไปใช้ในการผลิต ด้วยวิธีการต่าง ๆ เก็บสะสมไว้เป็นประจำกับกลุ่ม และอาจกู้ยืมเงินเอาไปลงทุนภายหลัง

กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม (2543:3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ การให้ประชาชนรู้จักประหยัดเงินและออมเงิน แล้วนำมาสะสมรวมกันเป็นกองทุนในรูปแบบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเงินทุนประกอบอาชีพ หรือค่าใช้จ่ายในยามเดือดร้อนจำเป็น โดยการบริหารจัดการของสมาชิกและแบ่งปันช่วยเหลือกันในชุมชน

อารีย์ เชื้อเมืองพาน (2542:97) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้เป็นองค์กรชุมชนที่คนในชุมชนเข้ามาร่วมกันโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสะสมทุนร่วมกัน โดยอาศัยหลักเกณฑ์ของสหกรณ์เป็นสำคัญและแนวทางดังกล่าวเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนมีแหล่งเงินทุนเป็นของตนเอง

กุศล บุญมาติก และ ประพันธ์ ภูสุตเสวง (2541:7-8) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอาศัยหลักการยึดมั่นในคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกจะได้รับผลประโยชน์เท่าเทียมกัน สมาชิกกลุ่มจะมีการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเป็นการปลูกฝังการมีส่วนร่วมในหมู่บ้าน เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในชุมชน

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรหรือกลุ่มคนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการระดมเงินทุนด้วยวิธีการออมทรัพย์ที่กระจัดกระจายในท้องถิ่นหรือแหล่งชุมชนให้เข้าเป็นกลุ่มเป็นก้อนเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในด้าน

การลงทุนประกอบอาชีพ กิจกรรมต่อเนื่องด้านการผลิต การตลาดและอื่น ๆ ด้วยวิธีการประหยัดโดยมีการกำหนดกฎระเบียบ ข้อตกลงของกลุ่ม และมีคณะบุคคลที่ผ่านจากการเลือกตั้งของสมาชิกเป็นกรรมการเพื่อดำเนินงานกลุ่มให้ถูกต้อง

วัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

หน่วยงานและนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

อารีย์ เชื้อเมืองพาน (2542:97) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนรู้จักเก็บออมรายได้ที่หามาได้
2. เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้แก่คนในชุมชนในการนำไปประกอบอาชีพเพื่อยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีขึ้น
3. เพื่อเสริมสร้างสวัสดิการต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน
4. เพื่อเสริมสร้างให้เกิดความรักสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปือย (2538:1-2) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านรู้จักประหยัดเก็บออมเงินในระบบกลุ่ม
2. เพื่อสร้างกระบวนการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อร่วมแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการพัฒนาอาชีพของตนเอง
3. เพื่อรักษาประโยชน์ของชาวบ้านที่ต้องสูญเสียไปจากการที่กู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินอื่น
4. เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ด้อยโอกาสในการรับความช่วยเหลือจากรัฐด้าน สวัสดิการ ค่ารักษาพยาบาลและอื่น ๆ

5. เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และรู้จักการจัดการทรัพยากรของตนที่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสร้างความเป็นธรรมในสังคม

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2543:53-54) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ ดังนี้

1. เพื่อส่งเสริม/เพิ่มพูนรายได้ของครอบครัวสมาชิกและบรรเทาความเดือดร้อนของสมาชิก
2. ส่งเสริมการประกอบอาชีพของสมาชิกให้มีรายได้เพิ่ม
3. เพื่อให้สมาชิกรู้จักประหยัดและรู้จักคุณค่าของเงิน
4. เพื่อให้สมาชิกใช้เงินให้เป็นประโยชน์
5. เพื่อให้สมาชิกมีความสามัคคีและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

นักวิชาการหลายท่าน ได้กล่าวถึงกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ ซึ่งพอจะประมวลได้ดังนี้

อารีย์ เชื้อเมืองพาน (2542:97-98) ได้กล่าวถึงกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สรุปได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่จัดตั้งขึ้นโดยทั่วไปจะมีภารกิจหลักที่ดำเนินงานอยู่ 2 ภารกิจ ดังนี้

1. ภารกิจออมทรัพย์ เป็นกิจการหลักของทุกกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งแตกต่างกันเพียงรูปแบบของการออมเท่านั้น
2. ภารกิจให้กู้ยืม เป็นกิจการที่สำคัญอีกกิจการหนึ่ง เพราะวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ก็เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนให้แก่สมาชิก

อัมพร แก้วหนู (2539:17-27) ได้กล่าวถึงกิจการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยทั่วไปไว้ 3 ภารกิจ สรุปได้ดังนี้

1. กิจการด้านแหล่งเงินทุน เป็นกิจการที่เกี่ยวกับการจัดการเงินทุนประกอบด้วย กิจการสัจจะ และกิจการกู้เงิน
2. กิจการด้านการสร้างสวัสดิการ เป็นกิจการเพื่อคืนประโยชน์ให้แก่สมาชิก ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์จะมีกิจการที่คล้ายคลึงกัน ประกอบด้วย กิจการปันผลคือสมาชิก และกิจการกองทุน สวัสดิการสมาชิก

3. กิจการด้านกองทุนพัฒนาชุมชน เป็นกิจการเพื่อพัฒนาชุมชนของกลุ่ม โดยกลุ่มออมทรัพย์ส่วนใหญ่จะกันกำไรส่วนหนึ่งสำหรับกองทุนพัฒนาชุมชน เช่น กองทุนฟื้นฟูหมู่บ้าน เป็นต้น

ขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม กรมการพัฒนาชุมชน (2543:4) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นเตรียมการ มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้
 - ก. ศึกษาข้อมูล/สถานการณ์ความต้องการของชุมชน
 - ข. ให้ข้อมูลแก่กลุ่มผู้นำ
 - ค. ให้ผู้นำกลุ่มอื่น ๆ มาเล่าประสบการณ์
 - ง. ศึกษางานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ประสบความสำเร็จ
- 2) ขั้นจัดตั้งกลุ่ม มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้
 - ก. ประชุมกลุ่มเป้าหมายให้ข้อมูลอย่างชัดเจน
 - ข. ให้ประชาชนร่วมเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ
 - ค. รับสมัครสมาชิก

- ง. เลือกตั้งกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์
- จ. ประชุมกำหนดข้อตกลงเบื้องต้น
- ฉ. กำหนดวันส่งสัจจะสะสม
- ช. จัดทำเอกสารทะเบียนบัญชี สมุดสัจจะสะสม
- ซ. ประสานความร่วมมือฝากเงินกับธนาคาร
- 3) **ขั้นพัฒนาและขยายผล มีขั้นตอนที่สำคัญ ดังนี้**
 - ก. พัฒนาเครือข่าย
 - ข. จัดตั้งชมรม/สมาคมเครือข่าย
 - ค. ประสานความร่วมมือกับองค์กรภายนอก
 - ง. กำหนดแผนเป้าหมายเชิงคุณภาพ

การบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

คณะกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แบ่งออกได้เป็น 4 คณะ โดยให้กลุ่มเลือกจากสมาชิกด้วยกันเอง ที่มีความรู้ความสามารถในการทำงานแทน ดังนี้คือ

1. คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่เกี่ยวกับการบริหารภายในและติดต่อกับองค์กรภายนอก
2. คณะกรรมการกู้เงิน มีหน้าที่ในการบริหารให้สมาชิกกู้เงิน คิดดอกเบี้ย ติดตามการส่งเงินคืนตามระเบียบ
3. คณะกรรมการตรวจสอบ มีหน้าที่เกี่ยวกับตรวจสอบการใช้จ่ายเงินกู้และผลการดำเนินงาน
4. คณะกรรมการส่งเสริม มีหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ และกิจกรรมที่จัดขึ้น

แนวความคิดที่เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีนักวิชาการให้แนวคิดไว้ ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2534:13-14) กล่าวว่าแนวความคิดในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวความคิดที่ดัดแปลง ผสมผสานระหว่างแนวความคิดของสหกรณ์การเกษตรสหกรณ์เครดิตยูเนียนและสินเชื่อเพื่อการเกษตร ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

แนวความคิดที่ 1 เป็นการรวมคนในหมู่บ้านให้มาช่วยเหลือกัน เพราะสภาพความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านนั้น คนจนก็จนอยู่อย่างนั้น และคนรวยก็รวยมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำอย่างไรจึงจะให้คนรวยได้มีโอกาสช่วยเหลือคนจน การรวมคนจึงควรจะเริ่มจากคนจนที่สุดแล้วดึงคนมีฐานะมาช่วย

แนวความคิดที่ 2 คนชนบทขาดแคลนเงินลงทุน เพราะการพัฒนาอาชีพที่จะให้เกิดผลดีนั้น จะต้องอาศัยวิชาการสมัยใหม่เข้าช่วย การจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ดี ๆ การใช้ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ยาปราบศัตรูพืช ตลอดจนบำรุงรักษา เป็นสิ่งจำเป็น คนจนในชนบทถูกปิดล้อมด้วยวงจรแห่งความยากจน จึง

ขาดแคลนเงินทุน การหาเงินเพื่อมาลงทุนยังเป็นสิ่งจำเป็น แต่เป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก การกู้เงินจากธนาคาร จากเพื่อนฝูง พี่น้อง นายทุน เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง หรือต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน คนจนไม่สามารถหาหลักทรัพย์ค้ำประกันเงินกู้ได้ การหันมาช่วยตนเองโดยการรวมกลุ่มออมเงินแล้วนำไปใช้ทำทุน

แนวความคิดที่ 3 การทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด เมื่อคนจนสามารถรวมกันออมเงินจนมีทุนเป็นของตนเองแล้ว ผู้ที่นำไปลงทุนในการประกอบอาชีพต้องระลึกอยู่เสมอว่าเงินเหล่านั้นได้มาจากเพื่อนฝูง ญาติมิตรที่ให้น้ำใจ จึงควรนำไปใช้แบบประหยัด เพราะเท่ากับประหยัดทั้งเงินของตัวเอง ประหยัดทั้งเงินที่เพื่อนฝูงที่กู้เขามา ประหยัดในการลงทุนและทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาด

แนวความคิดที่ 4 ลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัว เพราะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมุ่งให้คนในหมู่บ้านช่วยเหลือกัน การลดต้นทุนการกินอยู่จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่สมาชิกกลุ่มต้องทำวิธีการของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ในการลดต้นทุนการกินอยู่คือการจัดตั้ง “ศูนย์สาธิตการตลาด” เพื่อให้สมาชิกได้ซื้อของราคาถูก มีคุณภาพดีมาใช้ในครอบครัว เพราะปัจจุบันประชาชนในหมู่บ้านถูกเอาเปรียบมากโดยพ่อค้าการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงมีความจำเป็น สินค้าประเภทอาหารการกินปัจจัยในการผลิตและเครื่องใช้ในการเกษตร เช่น จอบ เสียม ปุ๋ย ต้องจัดหามาขายเพื่อลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัวแก่สมาชิก เพราะถ้าสามารถลดต้นทุนการกินอยู่ในครอบครัวได้ ก็จะมีเงินออมมากขึ้น เมื่อมีเงินออมมากขึ้น ก็ใช้เงินอมนั้นเป็นทุนในการประกอบอาชีพได้มากขึ้น

โดยสรุป แนวคิดที่เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แบ่งออกเป็น 4 แนวคิด คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมคนในหมู่บ้านให้มาช่วยเหลือกัน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดจากการที่คนชนบทขาดแคลนเงินลงทุน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการทำงานด้วยความขยันอย่างฉลาดและรวมกันเป็น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อลดต้นทุนการกินอยู่ของครอบครัว โดยการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดขึ้น

สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติ (2551:1) ได้กล่าวถึงแนวคิดในการพัฒนา กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว กลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาว เขตเมืองปากจิมและนครไซธานี สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ว่าเป็นการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของแม่หญิงลาว หรือที่เรียกว่ากลุ่มท่อนเงิน เพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีรัฐบาลให้การสนับสนุนอย่างใกล้ชิด ทำให้เห็นถึงบทบาทและความสามารถของแม่หญิงลาวมากขึ้นในการทำงาน เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัวและสังคม หากพูดถึงกลุ่มออมทรัพย์แล้ว ชาวชุมชนในประเทศไทย รู้จักมักคุ้นและมีทัศนคติที่ดี ต่อการออมทรัพย์ เพราะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ มีการบริหารจัดการ โดยการเลือกตัวแทนที่ยึดถือคนมีคุณธรรม เป็นการทำงานที่จัดสรรผลกำไรคืนสู่สมาชิก เช่น การจัดสวัสดิการจากผลกำไรที่ต่างจากสถาบันการเงินอื่น ๆ สร้างความเอื้ออาทรต่อกัน

เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งต่อไป ไม่เพียงแต่เมืองไทยเท่านั้นที่พูดถึงชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตัวเอง ประเทศเพื่อนบ้านอย่างลาว ก็มีนโยบายการพัฒนาชนบทที่เน้นการพึ่งตนเอง สร้างความเข้มแข็งให้ครอบครัวและหมู่บ้านเช่นกัน โดยการใช้กระบวนการกลุ่ม “ท่อนเงิน” หรือกลุ่มออมทรัพย์ นับเป็นทางออกสำคัญของการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ปัจจุบันหมู่บ้านกว่า 50 แห่ง ในเขตเมืองปากงึมและเมืองไซธานี แขวงนครเวียงจันทน์กำลังเกิดการก่อรูปก่อร่างสร้างเป็นกระบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ที่มีเป้าหมายและแนวทางชัดเจนในการพึ่งพาตนเองในระดับหมู่บ้าน โดยมีรัฐบาล สปป.ลาว ให้ความสนใจและสนับสนุนทิศทางของชาวบ้านอย่างใกล้ชิด ความจริงในประเทศลาว ผู้หญิงมีบทบาทน้อยกว่าผู้ชาย ผู้หญิงจะมีหน้าที่เป็นแม่บ้านแม่เรือนมากกว่าออกไปทำงานนอกบ้าน การตัดสินใจยังขึ้นอยู่กับผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ จากข้อมูลของสมาพันธ์แม่หญิงลาวซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่ศึกษาเกี่ยวกับโอกาสทางการศึกษาพบว่า มีช่องว่างระหว่างหญิง-ชายอยู่มาก เช่น สถิติการเรียนจบระดับมหาวิทยาลัย มีสัดส่วนผู้หญิงเพียง ร้อยละ 10 เท่านั้น ปัจจุบันรัฐบาลลาวหันมาให้ความสำคัญในเรื่องบทบาทชาย-หญิงมากขึ้น โดยมีองค์กรนานาชาติจากประเทศต่าง ๆ เข้ามาส่งเสริมสนับสนุนในรูปแบบโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการศูนย์ข้อมูลข่าวสารบทบาทชาย-หญิงเพื่อการพัฒนา มีรัฐบาลจากประเทศนอร์เวย์เข้ามาสนับสนุน นอกจากนี้ยังมีหลายโครงการที่ส่วนใหญ่เน้นการศึกษาและสาธารณสุข ซึ่งดำเนินการโดย UNESCO และ UNICEF เป็นต้น การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของประเทศลาวที่ดำเนินการโดยสหพันธ์แม่หญิงลาวจึงเป็นเสมือนการชุบบทบาทผู้หญิงให้ชัดเจนและมีรูปธรรมในสังคมลาวมากขึ้น จะเห็นได้จากการประชุมชาวบ้านทุกครั้งผู้หญิงจะเข้ามาประชุมเต็มศาลา วัด หอบ ทั้งลูกเล็กเด็กแดงมาร่วมประชุม ขณะที่นายบ้าน (ผู้ใหญ่บ้าน) และผู้ชายจะมาร่วมบ้างเป็นบางโอกาสเพราะผู้ชายมีหน้าที่ออกไปทำมาหากินนั่นเอง ดังนั้นการส่งเสริมกลุ่มท่อนเงินเป็นการทำงานร่วมกับสหพันธ์แม่หญิงตั้งแต่ระดับประเทศสู่ระดับเมืองและสู่ระดับหมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มท่อนเงินก็เกิดจากความสนใจของกลุ่มสหพันธ์แม่หญิงลาวระดับหมู่บ้าน และในช่วงเริ่มต้นก็ยังจำกัดวงแค่ผู้หญิงเท่านั้น นับได้ว่าเป็นการ เริ่มต้นที่เป็นจุดแข็งของโครงการ เพราะการส่งเสริมเรื่องออมทรัพย์มีความเชื่อที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ ความเสมอภาคของชาย-หญิง การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ขณะที่บางคนเชื่อว่า ผู้หญิงทำงานเรื่องเงินได้ดีกว่าผู้ชายเพราะมีความละเอียดอ่อนกว่า แม่หญิงลาวส่วนใหญ่มีฐานะยากจน การประกอบอาชีพยังคงทำการเกษตรที่ต้องพึ่งธรรมชาติ เวลาที่ว่างจากการเกษตรก็หารายได้เสริมด้วยการทำหัตถกรรมพื้นบ้าน เช่น ทอผ้า ดังนั้นเงินที่เก็บไปจึงนำไปใช้เรื่องอาชีพเป็นหลัก นอกจากนั้นก็นำไปเป็นค่าใช้จ่ายยามเจ็บป่วย เป็นทุนการศึกษาของเด็ก ๆ เป็นต้น และเป็นความภูมิใจอย่างหนึ่งของกลุ่มท่อนเงินแม่หญิงลาวก็คือ เดิมพวกเขาแม้มีปัญหาในการขาย

ข้าวเขียว (ตกลีเขียว) อยู่เป็นประจำทุกปี แต่เมื่อมีกลุ่มท้องถิ่นที่อาศัยกู้เงินจากกลุ่มไปประดับประคอง
ค่าใช้จ่ายภายในครอบครัวได้ โดยไม่ต้องขายข้าวเขียวอีกต่อไป

กลุ่มท้องถิ่นในประเทศลาวไม่ได้อยู่ในวงเงินจำกัดเพียงเมืองไซธานีเท่านั้น โดยเมื่อ
ปี 2543 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ซึ่งมีประสบการณ์ในการส่งเสริมกระบวนการออมทรัพย์
ในเมืองไทย ร่วมกับสหพันธ์แม่หญิงลาวและองค์กรมูลนิธิเพื่อการพัฒนาชนบท (FCD) เพื่อส่งเสริม
จัดตั้งและพัฒนากลุ่มท้องถิ่นในเขตเมืองปากจิม กำแพงนครเวียงจันทน์ ใน 15 หมู่บ้านที่มีสภาพ
แร้นแค้นยากจน โดยกำหนดเป้าหมายร่วมกับเจ้าหน้าที่ของโครงการฯว่าจะพัฒนาให้เกิดกลุ่มท้องถิ่น
เงินไม่น้อยกว่า 15 หมู่บ้าน ในระยะเวลา 1 ปี ก่อนเริ่มโครงการได้มีการศึกษาสภาพเมืองปากจิม
พบว่าปากจิมเป็นเมืองตั้งใหม่ มีอายุได้เพียง 4 ปี (แยกเมื่อปี พ.ศ.2539) ตั้งอยู่ทางภาคกลาง ห่างจาก
เวียงจันทน์ไปทางใต้ประมาณ 58 กิโลเมตร มีพลเมืองทั้งหมด 36,811 คน มี 53 หมู่บ้าน 6,327
ครอบครัว เมืองปากจิมเป็นพื้นที่ราบตั้งอยู่ระหว่างกลางของแม่น้ำโขงและแม่น้ำจิม ชาวบ้าน
ดำรงชีวิตแบบชนบท มีอาชีพหลัก คือ ทำนาฤดูกลางเดียวเพราะอาศัยน้ำฝน มีส่วนน้อยที่ทำนาได้
สองฤดู อาชีพรอง คือ ปลูกพืชอายุสั้น เลี้ยงสัตว์ และหากินตามธรรมชาติ ส่วนมากหลังจากฤดูทำ
นาปีแล้วชาวบ้านจะว่างงาน เพราะพื้นที่ส่วนใหญ่ในฤดูแล้งจะแห้งแล้งอย่างหนัก ทำให้ ปลูกพืช
และเลี้ยงสัตว์ไม่ได้ หมู่บ้านตั้งอยู่ห่างไกลกัน มีถนนดินแดงเชื่อมต่อระหว่างกัน พื้นที่ป่ายังมีอยู่
มาก ซึ่งยังไม่มีการบุกเบิกเพื่อทำการผลิตเพราะยังขาดแหล่งน้ำหรือชลประทาน ปัจจุบันรัฐบาลลาว
กำลังดำเนินการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า ชลประทานลงสู่หมู่บ้าน แต่ก็มีเพียงบางจุด
เท่านั้นที่ได้เริ่มดำเนินการ จากการลงไปส่งเสริมพบว่า ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีความลังเลสงสัย ไม่
แน่ใจในการจัดตั้งกลุ่มท้องถิ่น แต่ก็มีชาวบ้านและผู้มีส่วนหนึ่งเห็นว่าการรวมกลุ่มน่าจะเป็นทางออก
ของการแก้ปัญหาต่าง ๆ ในหมู่บ้านได้ จึงริเริ่มทำกลุ่มท้องถิ่นกันขึ้น โดยที่ยังมองไม่เห็นเป้าหมาย
มากนัก แต่จากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่สนาม ซึ่งลงทุนไปประชุมชาวบ้านบ่อยครั้งก็ทำให้ชาวบ้าน
หลายคนเริ่มหันมาให้ความสนใจเข้าร่วมกลุ่มเพิ่มขึ้น นับจากปลายเดือนมกราคม 2543 กลุ่มท้องถิ่น
สองกลุ่มแรก คือ กลุ่มท้องถิ่นบ้านโคกสาและบ้านหนองบัวทอง ก็เริ่มจุดประกายขึ้นก่อนใคร และ
จุดเริ่มต้นของสองหมู่บ้านนี้เองที่นำไปสู่การขยายผลสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ต่อไป ความเข้าใจเรื่องกลุ่ม
ท้องถิ่นและเป้าหมายของการพัฒนาของกลุ่มแม่หญิงลาวเริ่มมีมากขึ้น เมื่อตัวแทนส่วนหนึ่งประมาณ
20 คน ได้มีโอกาสมาศึกษาดูงานในประเทศไทยในเดือนมีนาคม 2543 ที่จังหวัดอุดรธานี จังหวัด
ขอนแก่น และจังหวัดสงขลา กลุ่มท้องถิ่นแม่หญิงลาวได้มีการแลกเปลี่ยนกับผู้นำกลุ่มออมทรัพย์
ในจังหวัดอุดร อย่างแม่พวงเพชร ดวงมาลัย แห่งกลุ่มออมทรัพย์บ้านโนนยาง 1 กลุ่มออมทรัพย์บ้าน
หนองใหญ่ ของพ่อเกษียร และแลกเปลี่ยนกับพระครูศรีแห่งธนาคารหมู่บ้านเสี้ยว อำเภอน้ำพอง
จังหวัดขอนแก่น ผู้นำเครือข่ายสหกรณ์ชุมชนนครขอนแก่น และน้ำอัมพร คิวงปาน แห่งกลุ่มออม

ทรัพย์สินของหมู่บ้าน จังหวัดสงขลา และได้สรุปบทเรียนการดำเนินงานเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ โดยเห็นร่วมกันว่า แนวทางสำคัญที่จะแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ จะต้องพึ่งพาตนเองจากระดับล่างคือประชาชน เดือนสิงหาคม 2543 แม่หญิงลาวเมืองปากงึมก็มีกลุ่มออมทรัพย์ถึง 15 กลุ่ม มีสมาชิก 820 คน เงินหมุนเวียน 34 ล้านบาท ความสำเร็จครั้งนี้ไม่เพียงเป็นการจุดประกายให้กับแม่หญิงลาวในเขตอื่น ๆ ใครศึกษาเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นการเสนอรูปธรรมการจัดการด้านท้องถิ่น และเป็นแรงกระตุ้นให้องค์กรภาครัฐของลาวหันมาสนับสนุนจัดตั้งกลุ่มท้องถิ่นมากขึ้น เพราะรัฐบาลลาวเองก็มีนโยบายชัดเจนในการส่งเสริมให้หมู่บ้าน ครอบคลุมเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ ด้วยการประหยัดและอดออม หารายได้เลี้ยงตนเองโดยการระดมทุนเป็นกองทุนของหมู่บ้านเพื่อการผลิต บทบาทของแม่หญิงลาวในครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่การรวมกลุ่มท้องถิ่นไว้เป็นกองทุน ในการผลิตและสร้างชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางและกลายเป็นมิติใหม่ ในการพัฒนาอยู่ในขณะนี้เท่านั้น แต่พวกเขายังพิสูจน์ให้สังคมลาวเห็นว่า “แม่หญิง” ก็มีความสามารถในการทำงานเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ของครอบครัวและสังคมได้ไม่แพ้ผู้ชาย ปัจจุบันมีกลุ่มท้องถิ่นทั้งสิ้น 353 กลุ่ม ใน 314 หมู่บ้านมีสมาชิก 47,964 คน มีเงินออมทั้งสิ้น 30,223,851,000 กีบ ในทั้งสิ้น 5 แขวง 11 เมือง

สรุปแนวคิดเป็นการร่วมตัว รวมกลุ่มพูดคุยนำมาซึ่งทำกิจกรรมกลุ่มผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยเน้นการสร้างรายได้ให้สมาชิกและครอบครัว ซึ่งมีกลุ่มแม่บ้านจากการว่างในช่วงทำงานรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาความทุกข์ยากของชุมชนพวกเขาเอง

เครือข่าย

ปัจจุบันการเสริมสร้างพลังชุมชนที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นมาได้นั้นต้องอาศัยการเข้าช่วยและแก้ไขปัญหาาร่วมกันเหตุเพราะไม่สามารถทำให้เกิดศักยภาพที่แท้จริงได้ จึงให้สมาชิกของแต่ละฝ่ายมาร่วมกันเป็นเครือข่ายซึ่งจะทำให้นั้นๆ ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพและรวดเร็วทันต่อสถานการณ์บ้านเมืองในปัจจุบัน

ความหมายของเครือข่าย

ในปัจจุบัน “เครือข่าย” มีความสำคัญในการดำเนินงานพัฒนา ทั้งในระดับท้องถิ่นระดับชาติ และระดับนานาชาติ จึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่า เครือข่าย (Net Work) ไว้หลายท่านดังนี้

นั่นทียา หุตานุวัตรและณรงค์ หุตานุวัตร (2546:73-74) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายว่าเป็นการรวมตัวของกลุ่มที่มีการประสานงานหรือทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีระยะเวลาานพอสมควร มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายร่วมกันและหากบรรลุวัตถุประสงค์หนึ่งแล้วอาจมีการเปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ใหม่ก็ได้ การรวมตัวของกลุ่มเป็นเครือข่ายนั้นนับว่าเป็นพัฒนาการของการ

รวมพลังของคนซึ่งก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ เสริมสร้างความสามารถในการบริหารจัดการ เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนผลผลิตและค้าขายระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เกิดการสะสมทรัพยากรและเงินทุน เกิดการสร้างอำนาจทางการตลาดและสามารถใช้เป็นจุดขายได้ ที่สำคัญเป็นการเพิ่มพลังการต่อรองเพื่อแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่หรือเพื่อพึ่งตนเองได้มากขึ้น

งามเนตร จริงสูงเนิน (2538:14) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานบุคคล กลุ่มหรือองค์กรหลายองค์ที่ต่างมีทรัพยากรของตนเอง มีเป้าหมาย มีวิธีการทำงานและมีกลุ่มเป้าหมายของตนเอง บุคคล กลุ่มหรือองค์กรเหล่านี้ได้เข้ามาประสานงานกันอย่างมีระยะเวลานานพอสมควร แม้อาจจะไม่ได้มีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอก็ตามแต่ก็จะมีรากฐานเอาไว้ เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการที่จะขอความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่น ๆ

นฤมล นิราทร (2543:6) ได้ให้ความหมายของ เครือข่ายไว้ว่า เป็นรูปแบบทางสังคมที่เปิดโอกาสให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์กร เพื่อการแลกเปลี่ยน การสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และการทำงานร่วมกัน เครือข่ายประกอบด้วยองค์กรจำนวนหนึ่งซึ่งมีอาณาเขตแน่นอนหรือไม่ก็ได้ แต่มีฐานะเท่าเทียมกัน

รุ่ง แก้วแดง (2539:231-233) ได้ให้ความหมายของเครือข่ายไว้ว่า เครือข่าย คือ การจัดระเบียบของงานเพื่อประสานสัมพันธ์ระหว่างกันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ของหน่วยงานร่วมกันการวางแผนประสานสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและองค์กรเพื่อให้งานที่มีส่วนคล้ายคลึงกันสามารถดำเนินการแทนกันได้ เป็นการประหยัดทรัพยากรในการดำเนินงานของหน่วยงาน

ชนัญญา กาญจนรังสีนนท์และวไลทัศน์ วรกุล (2547:5) ได้ให้ความหมายไว้ว่าเครือข่ายคือ กลุ่ม/องค์กรหลายกลุ่มมารวมตัวกันประสานเชื่อมโยง สร้างความสัมพันธ์ ถักทอ สร้างสรรค์กิจกรรมบนพื้นฐานของความเอื้ออาทร เกิดพลังในการให้บรรลุเป้าหมายทุกองค์กรและชุมชนเข้มแข็ง หัวใจของเครือข่ายคือ การเชื่อมความสัมพันธ์ พลังของเครือข่าย คือ เป้าหมายและความพยายามที่จะทำให้บรรลุเป้าหมาย

จากความหมายที่กล่าวมา สรุปได้ว่า เครือข่าย หมายถึง การเชื่อมโยงกลุ่มแต่ละกลุ่มหรือองค์กรแต่ละองค์กรเข้ามามีความสัมพันธ์ ทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อวางแผน กำหนดเป้าหมายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

สาเหตุการเกิดเครือข่าย

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์และวไลทัศน์ วรกุล (2547:2) กล่าวถึงสาเหตุการเกิดเครือข่ายไว้ดังต่อไปนี้

1. เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ เนื่องจากสมาชิกของเครือข่ายมีสถานภาพเป็นสมาชิกมาตั้งแต่แรกเกิดจนวาระสุดท้ายของชีวิต คือ การเป็นสมาชิกของครอบครัวและความสัมพันธ์ในระบบเครือญาตินั่นเอง ซึ่งสมาชิกของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนใหญ่จะมีความผูกพันกันอย่างใกล้ชิด จึงเกิดเครือข่ายขึ้นในลักษณะนี้ได้

2. ชุมชนเกิดปัญหาหรือเกิดวิกฤตการณ์ที่ไม่สามารถแก้ไขได้ คนในชุมชนต่างก็ประสบกับปัญหาความเดือดร้อน จึงได้รวมตัวเพื่อป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาเป็นเครือข่ายของชุมชน โดยก่อตั้งขึ้นเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น

3. การตั้งสมมุติปัญหาของชุมชนจากคนรุ่นก่อนไปสู่คนรุ่นหลัง ภูมิปัญญาดังกล่าวมีหลายเรื่องหลายประเภท ผู้มีภูมิปัญญาในเรื่องเดียวกันหรือประเภทเดียวกันก็จะมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กัน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน และรวมกันเป็นเครือข่ายร่วมกันของชุมชน

4. การพึ่งพาอาศัยกัน คนในชุมชนไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ตามลำพังเพียงคนเดียวหรือเพียงครอบครัวเดียว เพราะไม่สามารถดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเองได้หมดทุกอย่าง จึงต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน พึ่งพาอาศัยกัน ร่วมมือกันทำให้เกิดเครือข่ายของชุมชนขึ้น

5. การเห็นผลประโยชน์ของคนในชุมชน เครือข่ายของชุมชนเกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนมีโอกาสได้เห็นตัวอย่างจากเครือข่ายอื่น ๆ ทั้งเครือข่ายภายในชุมชนและนอกชุมชน จึงมองเห็นผลประโยชน์ของเครือข่าย จึงได้ร่วมกันจัดตั้งเครือข่ายของตนเองขึ้นในรูปของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

6. เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง เครือข่ายของชุมชนบางเครือข่ายเกิดขึ้นโดยการจัดตั้งทั้งการจัดตั้งโดยคนในชุมชนเอง เช่น ผู้นำหรือกลุ่มแกนนำของชุมชน เป็นต้น และการจัดตั้งโดยภาครัฐการทำให้เกิดเครือข่ายขึ้น

7. การขยายเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หลังจากได้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งแล้ว ก็มีนโยบายที่จะขยายเครือข่ายให้กว้างขวางออกไปอีก จึงต้องแสวงหาสมาชิกเพิ่มทำให้บุคคล กลุ่ม และองค์กรที่ไม่ได้ร่วมในเครือข่าย สามารถเข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายได้

สนธยา พลศรี (2548:236-237) กล่าวถึงสาเหตุการเกิดเครือข่ายไว้ว่าอาจเกิดขึ้นมาจากสาเหตุเดียวหรือหลายสาเหตุก็ได้ดังต่อไปนี้

1. เกิดโดยธรรมชาติ เป็นการเกิดเครือข่ายขึ้นเองโดยไม่มีใครจัดตั้งซึ่งเป็นผลของความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างมนุษย์

2. เกิดจากวิกฤตการณ์ของสังคมมนุษย์ เป็นการเกิดเครือข่ายที่เป็นผลจากการแก้ปัญหาหรือวิกฤตการณ์ขึ้นในสังคมที่สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาในลักษณะของการรวมพลังกัน สมาชิกส่วนใหญ่มีคุณลักษณะที่คล้ายคลึงกัน เป็นต้น

3. เกิดขึ้นโดยวิวัฒนาการ เป็นการเกิดเครือข่ายขึ้นจากความสัมพันธ์ของสมาชิกเพื่อบ้านเพื่อร่วมงาน เป็นต้น

4. เกิดโดยการจัดตั้ง เป็นการเกิดเครือข่ายที่มีผู้จัดตั้งและให้การสนับสนุนเพื่อวัตถุประสงค์บางประการ จนสมาชิกรวมกันเป็นเครือข่าย ทั้งการจัดตั้งโดยผู้นำ รัฐบาลภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน เป็นต้น

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปได้ว่า สาเหตุการเกิดเครือข่ายเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เกิดจากวิกฤตการณ์ทางสังคมและเกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง ซึ่งมีลักษณะปัญหาและความคล้ายคลึงกัน มีความต้องการร่วมมือกันเพื่อแก้ปัญหาหรือวิกฤตการณ์นั้นๆ

ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดเครือข่าย

กลุ่มออมทรัพย์ ได้มีการสร้างเครือข่ายของกลุ่มออกไปในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งมีปัจจัยมาสนับสนุนมากมายหลายประการดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

ก. การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระหว่างบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน หรือการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย จึงเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันขึ้น

ข. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เป็นความสัมพันธ์แบบครอบครัว และแบบเครือญาติที่มีความสัมพันธ์อยู่ตลอดเวลา จึงมีผลต่อการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ของเครือข่ายโดยตรง

ค. การพบปะระหว่างบุคคล เช่น ระหว่างเพื่อนบ้าน การร่วมกันทำบุญ และการทำกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชน ซึ่งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กัน ได้มีโอกาสพูดคุย ประเด็นสาธารณะต่างๆ ร่วมกันมากขึ้นและก่อให้เกิดการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันขึ้นได้

ง. บุคคลในชุมชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารเท่าเทียมกันและมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลนั้น ๆ ร่วมกันทำให้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเดียวกันไม่มีสถานภาพเหนือกว่าจึงเกิดเป็นเครือข่ายได้ง่าย

จ. บุคคลในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันเป็นประจำมีความจริงใจในการพบปะกัน

ฉ. ความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างคนในชุมชน การพบปะกันบ่อยครั้งสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนมกัน นำไปสู่วิถีคิดและการกระทำที่คล้ายกันอันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของการเกิดเครือข่ายของชุมชน

ช. การแลกเปลี่ยนและการพึ่งพากันในชุมชนและระหว่างชุมชน วัฒนธรรมในชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชนบท มีการแลกเปลี่ยนและการพึ่งพากันและเสมอทั้งในชุมชนและกับชุมชนใกล้เคียง ดังนั้นโอกาสในการเรียนรู้และการถ่ายทอดการเรียนรู้จึงเกิดขึ้นได้ง่าย กลายเป็นประสบการณ์การเรียนรู้แล้วขยายไปยังบุคคลอื่น ๆ และพัฒนาไปเป็นเครือข่ายของชุมชนต่อไป

2. ปัจจัยภายในชุมชนที่สำคัญได้แก่

ก. มีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีความเดือดร้อนร่วมกันจึงผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาาร่วมกันและกลายเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน เช่น ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาที่เกิดจากภัยธรรมชาติ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ข. ความต้องการร่วมกันของคนในชุมชน เช่น ความต้องการมีเพื่อในการทำงาน ความต้องการความชำนาญเฉพาะด้าน ความต้องการประสบการณ์บางอย่าง ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

ค. ชุมชนมีผู้นำที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อตอบสนองความต้องการดังกล่าว มีความสามารถในการเชื่อมโยงหรือประสานความร่วมมือของคนในชุมชน มีความสามารถในการรวมกลุ่มคนและพัฒนาไปเป็นเครือข่ายของชุมชน

ง. ภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชน ชุมชนตำบลเกาะเต่าเป็นชุมชนที่มีปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้ที่มีความรู้ความชำนาญเฉพาะด้าน ซึ่งได้สั่งสมความรู้ประสบการณ์มายาวนานมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นที่เชื่อถือศรัทธาของคนทั่วไปสามารถเชื่อมประสานคนในชุมชนและสร้างเครือข่ายในภูมิปัญญาของตนได้เป็นอย่างดี

จ. การเกิดจิตสำนึกร่วมของคนเป็นชุมชน จิตสำนึกร่วมของคนในชุมชนทำให้คนในตำบลเกาะเต่าตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเสียสละและอุทิศตนเพื่อการสร้างเครือข่ายชุมชน เป็นชุมชนที่คนมีจิตสำนึกร่วมมากจึงทำให้เกิดเครือข่ายได้ง่ายและรวดเร็ว

ฉ. ชุมชนที่ทรัพยากรมาก ทรัพยากรในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเกิดเครือข่ายของชุมชน เพราะทำให้คนในชุมชนมีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายในระดับหนึ่ง เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ ผลผลิตต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีความพร้อมในด้านนี้อยู่แล้วพอสมควร

ข. วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นสนับสนุนชุมชน มีวัฒนธรรม ประเพณีสนับสนุน ส่งเสริมให้คนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน และเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเข้าด้วยกันอยู่แล้ว จะทำให้เกิดเครือข่ายของชุมชนขึ้น เช่น ประเพณีลงแขก ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นต้น

3. ปัจจัยจากภายนอกชุมชนที่สำคัญ ได้แก่

ก. การเชื่อมโยงกับชุมชนอื่น ๆ ชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กับชุมชนอื่น ๆ ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคนในชุมชน คนกับเครือข่ายชุมชน เครือข่ายชุมชนกับเครือข่ายชุมชนอื่น ซึ่งทำให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นได้

ข. การสนับสนุนจากภายนอกชุมชนทำให้เกิดเครือข่ายชุมชนขึ้น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภายนอกอย่างต่อเนื่องทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน เช่น การสนับสนุนในด้านความรู้ วิชาการและงบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

ค. การขยายเครือข่ายขององค์กรจากนอกชุมชน องค์กรนอกชุมชนที่มีเครือข่ายเข้มแข็งและมีความสามารถในการขยายเครือข่ายได้ขยายเครือข่ายเข้ามาในชุมชน ทำให้คน กลุ่มองค์กรในชุมชนมองเห็นผลประโยชน์จึงร่วมกันสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนขึ้น หรือร่วมเป็นเครือข่ายกับองค์กรนอกชุมชนนั้น

ง. การสื่อสารมวลชน ความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารมวลชนทำให้คนในชุมชนรับรู้ข่าวสารต่าง ๆ ได้สะดวกและรวดเร็ว ส่งผลให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้ง่ายและเกิดเครือข่ายของชุมชนได้ง่ายขึ้น

จ. การสนับสนุนของรัฐบาล ถ้าหากรัฐบาลมีนโยบายการสร้างเครือข่ายของชุมชน และให้การสนับสนุนงบประมาณ บุคลากรและกลไกต่าง ๆ อย่างแท้จริงแล้วเครือข่ายของชุมชนก็เกิดขึ้นได้ง่าย เพราะรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศ

ลักษณะของเครือข่าย

สนธยา พลศรี (2546:3) กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายไว้ดังนี้

1. เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเพื่อถักทอสายใยสัมพันธ์ของสมาชิกเข้าด้วยกัน

2. สมาชิกของเครือข่ายประสบปัญหา มีวัตถุประสงค์ มีเป้าหมาย มีความต้องการเหมือนกัน มารวมกันเพื่อความสำเร็จร่วมกัน

3. สมาชิกมาเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายด้วยความสมัครใจ เพราะมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการร่วมเป็นเครือข่าย ไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ

4. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นแบบเสมอภาคหรือเท่าเทียมกันในลักษณะของการเป็นหุ้นส่วนกัน ไม่มีใครบังคับบัญชาใคร ไม่มีใครรู้สึกที่ต้องสูญเสียอิสระของตนไป

5. ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายเป็นแบบสมานฉันท์ที่มีความสามัคคี ไม่แข่งขัน ไม่ชิงดีชิงเด่นกัน เอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

6. มีความสัมพันธ์กันเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าบางเครือข่ายอาจจะร่วมกิจกรรมกัน เป็นครั้งคราวก็ตาม แต่สายใยของความสัมพันธ์ยังเชื่อมโยงกันและพร้อมที่จะร่วมกิจกรรมอยู่เสมอ

7. สมาชิกมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมของเครือข่ายอาจจะมีกิจกรรมเดียว หรือหลายกิจกรรมก็ได้ เช่น การเยี่ยมเยียนกัน การประชุมสัมมนา ร่วมกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์กัน การจัดเวทีสรุปบทเรียนร่วมกัน การสนับสนุนช่วยเหลือกันในด้านต่าง ๆ เป็นต้น

8. เครือข่ายมีหลายระดับตามลักษณะของสมาชิกที่มีความสัมพันธ์กัน คือ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับองค์กร ระดับชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค เป็นต้น

9. ถ้าเครือข่ายเป็นเครือข่ายระดับกลุ่มกับกลุ่ม คือองค์กรกับองค์กรขึ้นไปสมาชิก อาจจะเป็นอิสระต่อกันมารวมกันเป็นบางเรื่องบางส่วนเท่านั้น เมื่อดำเนินกิจกรรมประสบความสำเร็จ แล้วก็อาจจะสลายตัวก็ได้ แล้วมารวมตัวกันอีกครั้ง เมื่อจะทำกิจกรรมครั้งใหม่ก็ได้

10. การบริหารเครือข่าย อาจใช้การประชุมร่วมกันเป็นครั้งคราวหรือจัดตั้งเป็นองค์กร ร่วมกันได้ โดยขึ้นอยู่กับลักษณะของเครือข่าย ความจำเป็นในการดำเนินกิจกรรมและความเห็นพ้อง ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย

ศรีพ้อง จิตกรรมกิจศิลป์ (2551 : 24) กล่าวถึงลักษณะของเครือข่ายว่า โดยทั่วไปมี ลักษณะดังนี้

1. เครือข่ายมีลักษณะเป็น โครงสร้างทางความคิด (Cognitive Structures) ไม่ว่าจะ พัฒนาไปถึงระดับใด บุคคลที่เกี่ยวข้องในองค์กรเครือข่ายจะมีกรอบความคิดเกี่ยวกับองค์กร เครือข่ายใกล้เคียงกัน ในด้านความรู้ความสามารถและความต้องการ

2. องค์กรเครือข่ายไม่มีลำดับชั้น (Hierarchy) การเชื่อมโยงระหว่างองค์กรเครือข่าย เป็นไปในลักษณะแนวราบ แต่ละองค์กรเป็นอิสระต่อกัน แต่ระดับความเป็นอิสระของแต่ละองค์กร อาจไม่เท่ากัน

3. องค์กรเครือข่ายมีการแบ่งงานกันทำ (Division of Labour) การที่องค์กรเข้าร่วมเป็น เครือข่ายกัน เพราะส่วนหนึ่งคาดหวังการพึ่งพิงแลกเปลี่ยนความสามารถระหว่างกัน ดังนั้น หากองค์กรใดไม่สามารถแสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์ ก็อาจหลุดออกจากเครือข่ายได้ ในทางตรงกันข้ามหากได้แสดงความสามารถ ก็จะนำไปสู่การพึ่งพิงและขึ้นต่อกัน การแบ่งงานกันทำ ทั้งยังเป็นการลดโอกาสที่องค์กรใดองค์กรหนึ่งจะแสดงอำนาจเหนือเครือข่ายด้วย

4. ความเข้มแข็งขององค์กรที่ร่วมกันเป็นเครือข่าย จะนำไปสู่ความเข้มแข็งโดยรวมของเครือข่าย ดังนั้น การพัฒนาของแต่ละองค์กรเครือข่าย จึงเป็นสิ่งสำคัญ

5. องค์กรเครือข่ายกำหนดการบริหารจัดการตนเอง (Self-Regulating) ในการทำงานร่วมกัน ในลักษณะแนวราบ จำเป็นต้องมีความสมานฉันท์ โดยผ่านกระบวนการทางประชาธิปไตย ซึ่งหมายถึง การต่อรอง ตกลงระหว่างองค์กรเครือข่ายเกี่ยวกับการบริหารจัดการภายใน เพื่อให้เครือข่ายสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

6. ความสำเร็จขององค์กรเครือข่ายมิใช่จะได้มาเพียงชั่วข้ามคืน แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการบ่มเพาะความสัมพันธ์ ความศรัทธา และความไว้วางใจ ตลอดจนการสร้างกรอบทางความคิดเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารแก้ไขปัญหาหารือร่วมกันอย่างสร้างสรรค์รวมทั้งการดำเนินการร่วมกันระหว่างองค์กร

ขอบข่ายของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 28) ได้กล่าวถึงขอบข่ายของเครือข่ายไว้ว่า เป็นการร่วมมือกันระหว่างปัจเจกบุคคล กลุ่ม องค์กรประเภทเดียวกันหรืออาจเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มหรือองค์กรต่างประเภทกัน เพราะฉะนั้นเครือข่ายจึงมิได้หลายระดับ ตั้งแต่การเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกชนต่อปัจเจกชนระหว่างปัจเจกชนกับกลุ่ม ระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มหรือแม้กระทั่งการเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย

ปาน กิมปี (2540 : 26-27) กล่าวถึงขอบข่ายของเครือข่ายไว้ ดังนี้

1. เครือข่ายที่ไม่มีข้อจำกัด (Unlimited Network) เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการที่มีบุคคลหนึ่งเป็นจุดศูนย์กลางแล้วนับรวมตั้งแต่บุคคลแรก ซึ่งบุคคลเหล่านั้นมีความสัมพันธ์อันสามารถเพิ่มจำนวนขึ้นได้โดยไม่จำกัดว่าจะเป็นการสัมพันธ์ในระดับไหน
2. เครือข่ายที่มีข้อจำกัด (Limited Network) เป็นการระบุนเครือข่ายโดยการตั้งเกณฑ์บางอย่างขึ้นมาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ได้แก่

- 2.1 เครือข่ายส่วนตัวของบุคคล
- 2.2 เครือข่ายประเภทบุคคล เช่น ญาติ เพื่อนบ้านหรือเพื่อนร่วมงาน
- 2.3 กิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์
- 2.4 บทบาทและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้อง
- 2.5 เนื้อหาของการแลกเปลี่ยนเป็นไปในทางเศรษฐกิจ หรือทางการเมือง เป็นต้น

จากความหมายและลักษณะของเครือข่ายดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า เครือข่ายเป็นการรวมกลุ่มกันของบุคคลที่มีความคิด มีปัญหาที่มีความต้องการคล้าย ๆ กันมาติดต่อกันประสานงานหรือร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสมาชิก ด้วยเหตุนี้ขอบข่ายของเครือข่ายจึงครอบคลุมถึงประเด็น หรือกิจกรรมต่าง ๆ หลาย ๆ เรื่องซึ่งอาจจำแนกเป็นเครือข่าย

พื้นที่หรือเครือข่ายกิจกรรมก็ได้ เช่น เครือข่ายสมัชชาคนจนภาคอีสาน เครือข่ายสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคเหนือ เครือข่ายสมุนไพรรักษาโรค เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายสิ่งแวดล้อม เครือข่ายสุรภาพันบ้าน เป็นต้น

ประเภทและรูปแบบเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543 : 44-48) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายไว้หลายประเภทตามหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาซึ่ง ได้จัดแบ่งไว้ดังนี้

1. การแบ่งตามระยะห่างทางสังคม (Social Distance) อาจแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เครือข่ายใกล้ชิด (Intimate Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่ใกล้ชิดกับบุคคลที่เป็นจุดศูนย์กลางมากที่สุด ได้แก่ ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง เครือข่ายรอง (Effective Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางรู้จักคุ้นเคยน้อยกว่ากลุ่มแรก ได้แก่ ญาติพี่น้อง ที่ห่าง ๆ ออกไป เพื่อนฝูงและคนที่รู้จักคุ้นเคยอื่นๆ เครือข่ายขยาย (Extended Network) เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ที่บุคคลซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางไม่รู้จักโดยตรงแต่สามารถติดต่อสัมพันธ์ได้ถ้าต้องการ โดยผ่านเครือข่ายใกล้ชิดอีกทีหนึ่ง

2. การแบ่งตามขนาดของกลุ่ม แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เครือข่ายรวม (Total Network) เปรียบเสมือนสังคมนิเวศใหญ่ในภาพรวมและเครือข่ายย่อย (Sub Network) เปรียบเสมือนกลุ่มสังคมนิเวศย่อยที่อยู่ในสังคมนิเวศใหญ่ ๆ นั้น

3. การแบ่งตามระดับพื้นที่ แบ่งออกเป็น 7 ประเภท คือ เครือข่ายระดับหมู่บ้านในพื้นที่ตำบล เครือข่ายระดับหมู่บ้านข้ามพื้นที่ตำบล เครือข่ายระหว่างตำบลในอำเภอใดอำเภอหนึ่ง เครือข่ายระดับตำบลข้ามพื้นที่อำเภอ เครือข่ายระดับอำเภอในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง เครือข่ายระดับอำเภอข้ามพรมแดนจังหวัดและเครือข่ายระดับจังหวัดในภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่ง

4. การแบ่งตามประเด็นที่สนใจแบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายการปฏิรูปการปกครอง เครือข่ายการศึกษาทางเลือก เครือข่ายการศึกษาระดับปฐมวัยและเครือข่ายเพื่อปฏิรูปการเรียนการสอนของท้องถิ่น เป็นต้น

5. การแบ่งตามวิชาชีพของสมาชิก แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายนักการเมือง เครือข่ายนักวิชาการ เครือข่ายผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่ายครูอาจารย์ เครือข่ายนักธุรกิจ เครือข่ายสื่อสารมวลชน เครือข่ายผู้ประกอบการ เครือข่ายผู้นำชุมชนและเครือข่ายผู้นำศาสนา

6. การแบ่งตามบทบาทของกลุ่ม แบ่งได้หลายประเภท เช่น เครือข่ายรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายการศึกษาวิจัยเพื่อปฏิรูปการศึกษา เครือข่ายผู้สนับสนุนด้านเงินทุนและเครือข่ายเพื่อการวิเคราะห์และเสนอแนะนโยบาย

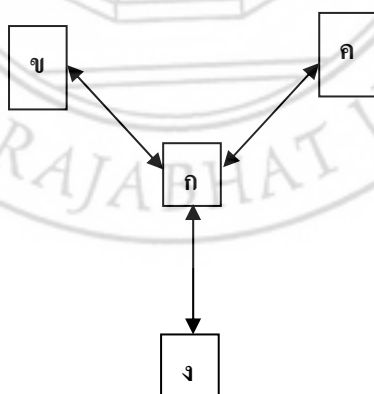
7. การแบ่งตามลักษณะภาคีที่ร่วมในเครือข่าย แบ่งได้ 2 ประเภท คือ เครือข่ายแนวนอน (Horizontal Network) เป็นเครือข่ายของกลุ่มคนที่มีลักษณะทางสังคมใกล้เคียงกันเผชิญปัญหาที่

คล้ายคลึงกัน เช่น การรวมกันระหว่างสถาบันการศึกษาด้วยกันหรือการรวมกลุ่มระหว่างมูลนิธิกับองค์กรพัฒนาเอกชน และเครือข่ายแนวตั้ง (Vertical Network) เป็นเครือข่ายที่ภาคีมีความแตกต่างกัน เช่น การรวมระหว่างหน่วยงานของรัฐกับองค์กรชุมชน การรวมระหว่างองค์กรธุรกิจกับสถานศึกษา การรวมระหว่างองค์กรท้องถิ่นกับมูลนิธิของบริษัทธุรกิจ เป็นต้น

นันทิยา หุตาวัตรและณรงค์ หุตาวัตร (2546 : 78-81) แบ่งเครือข่ายออกเป็น 2 ประเภท คือเครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมที่เหมือนกันหรือคล้ายกัน เครือข่ายประเภทนี้อาจจะครอบคลุมพื้นที่หลายหมู่บ้าน หลายตำบล หลายอำเภอ หรือหลายจังหวัด เช่น เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก เครือข่ายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายหัตถกรรมสตรี เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายด้านเอดส์ เครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน เครือข่ายชุมชนแออัด เครือข่ายชาวเขา เครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์การประมง กลุ่มเกษตรกรทำนา ระดับตำบลและเครือข่ายพื้นที่ เป็นเครือข่ายที่มีกิจกรรมแตกต่างกันแต่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน มักจะครอบคลุมพื้นที่ที่มีลักษณะทางกายภาพเหมือนกันคือ อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน อยู่ในตำบลเดียวกัน อยู่ในลุ่มน้ำเดียวกัน เป็นต้น เช่น เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่นพิมายและชมรมองค์กรพัฒนาชุมชนขอนแก่น เครือข่ายใหญ่ไทสกล จังหวัดสกลนครและสหข่ายในอำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ที่รวมเครือข่ายหลายข่ายในพื้นที่เข้าด้วยกันซึ่งได้แก่ เครือข่ายชุมชนป้องกันและการแก้ไขปัญหาเสพติด เครือข่ายชุมชนพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม เครือข่ายเครดิตยูเนี่ยนและเครือข่ายเยาวชนพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2547 : 2) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

1. เครือข่ายคู่ (Dual Network) คือ เครือข่ายที่มีคน ๆ หนึ่งเป็นศูนย์กลางและคนอื่น ๆ ต่างไม่มีความสัมพันธ์กัน มีความสัมพันธ์เฉพาะกับจุดที่อยู่ตรงกลางนั้น ดังภาพที่ 2

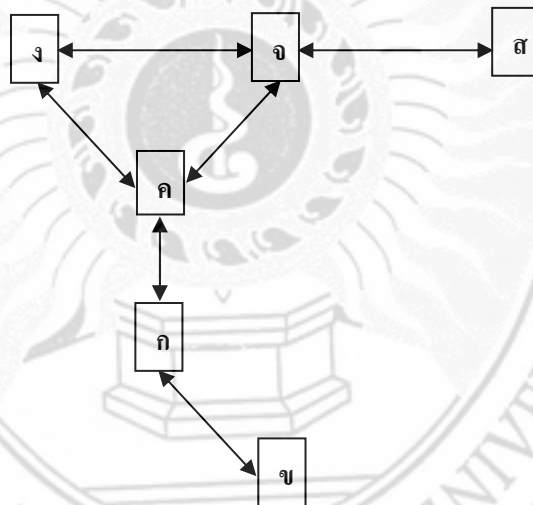

ภาพที่ 2 เครือข่ายคู่

ที่มา: สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน

2. เครือข่ายเวดล้อมระหว่างบุคคลหรือเพื่อนบ้าน เครือข่ายรูปแบบนี้จำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ เครือข่ายชั้นแรก กับเครือข่ายชั้นสอง นั่นคือ แต่ละคนในเครือข่ายก็มีเครือข่ายสัมพันธ์ของตัวเอง ที่ถือว่าเป็นเครือข่ายชั้นสองของคนที่อยู่ตรงกลาง

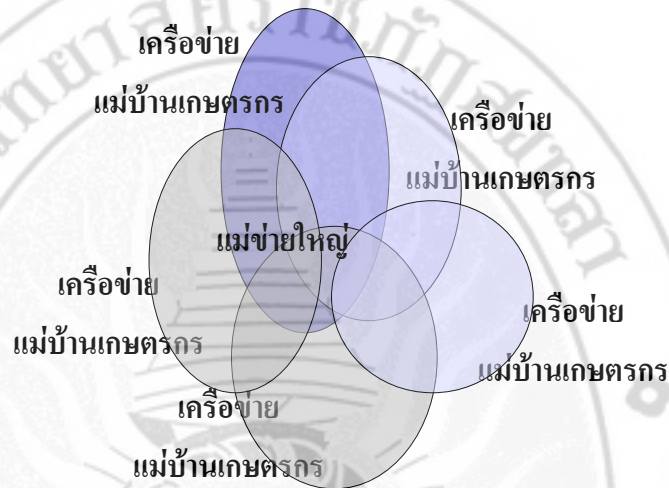
3. เครือข่ายเวดล้อมที่ขยายออกไป เครือข่ายเวดล้อมคน ๆ หนึ่งอาจขยายออกไปได้ไม่จำกัด ผลกระทบของเครือข่ายแต่ละส่วนที่มีคนๆหนึ่งอาจลดลงไปเรื่อยๆส่วนใหญ่ ส่วนที่มีอิทธิพลต่อคนกลางมากที่สุด คือส่วนที่เป็นเครือข่ายแรกถึงสามเท่านั้น นอกจากนี้ คนเชื่อมในเครือข่ายชั้นที่สองหรือชั้นที่สามยังมีพลังเพียงพอที่จะทำให้ความสัมพันธ์ในเครือข่ายชั้นแรกเป็นไปในทิศทางตรงกันข้ามก็เป็นได้ สมมติว่า ก กับ ข อยู่คนละหมู่บ้าน คนใน 2 หมู่บ้านนี้ไม่ค่อยถูกกันเท่าไร ก กับ ข เรียนหนังสือด้วยกันและเป็นเพื่อนรักกันแต่ ก ก็เป็นเพื่อนสนิทกับ ค ส่วน ค และ จ เป็นพวกกันอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ส่วน ส เป็นคนที่ จ ให้ความเคารพนับถือ และ ส ก็ไม่ชอบคนในหมู่บ้านของ ก เช่นเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ลองคิดว่า ก จะรักษาความเป็นเพื่อนรักกับ ข ได้นานสักเท่าไร ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 เครือข่ายเวดล้อมที่ขยายออกไป

ที่มา: สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน

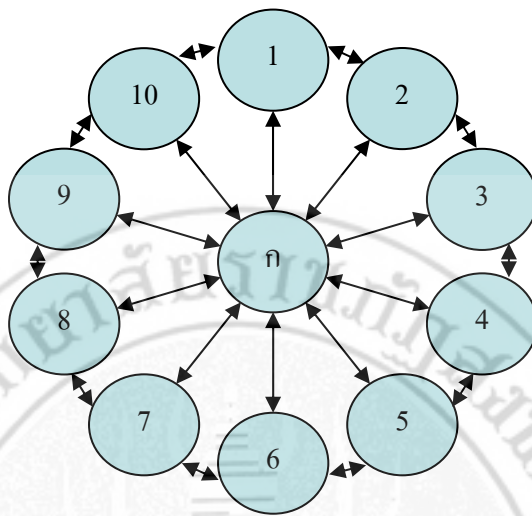
บ้ำเพ็ญ เขียวหวาน (2551:7) ได้อธิบายรูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรมไว้ว่า เป็นเครือข่ายที่ใช้ประเด็นกิจกรรม หรือสถานที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มองค์กร โดยมองข้าม มิติเชิงพื้นที่ที่กิจกรรมการทำงานมีการประสานกันในแนวราบและ โครงสร้างความสัมพันธ์มีทั้ง แนวตั้งและแนวราบ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 รูปแบบเครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม

ที่มา : บ้ำเพ็ญ เขียวหวาน

สนธยา พลศรี (2548:215) ได้อธิบายรูปแบบเครือข่ายแบบผสมไว้ว่า เป็นเครือข่ายที่มีศูนย์กลางทำหน้าที่ประสานงานระหว่างสมาชิก แต่ให้สมาชิกมีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงอีกด้วย เช่น เครือข่าย ก เป็นศูนย์กลางในการประสานงานระหว่างสมาชิก โดยที่สมาชิกอื่น ๆ คือ 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 มีอิสระในการติดต่อประสานงานกันได้โดยตรงไม่ต้องผ่านศูนย์กลาง ก อีกด้วย ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 รูปแบบเครือข่ายแบบผสม

ที่มา : สนธยา พลศรี.2548:215

ขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

มีผู้เสนอขั้นตอนในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนไว้ และแตกต่างกันออกไปดังนี้ นันทิยา หุตานุกัฏและณรงค์ หุตานุกัฏ (2546:74-75) สรุปว่า การเกิดเครือข่ายมีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 กลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่นการฝึกอบรม การประชุมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ เป็นต้น การสานเป็นเครือข่ายในขั้นตอนนี้จะสานกันค่อนข้างหลวม จัดได้ว่าเป็นช่วงการทำความรู้จักมักคุ้นของตัวแทนจากกลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 กลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งร่วมกัน มีเป้าหมายชัดเจน ความเป็นเครือข่ายจะมีมากขึ้นแต่ยังคงเป็นเครือข่ายที่ทำกิจกรรมชั่วคราวชั่วคราว

ขั้นตอนที่ 3 กลุ่มมีการรวมตัวกันเพื่อเป็นศูนย์กลางการประสานงานหรือบริหารงาน หลังจากได้ทำกิจกรรมร่วมกันจนกระทั่งมีความสนิทสนมและรู้จักกันแล้ว เห็นถึงความสำคัญและความจำเป็นของการพัฒนาเป็นเครือข่ายถาวรที่มีการบริหารร่วมกันและมีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคนอื่น ๆ (2543:21) เสนอว่ากระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนมี 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นก่อนการเกิดเครือข่าย เป็นขั้นเตรียมการก่อนการจัดตั้งเครือข่าย ขั้นก่อร่างสร้างกลุ่มและขั้นปลูกจิตสำนึกเพื่อให้สมาชิกเกิดความตระหนักรับรู้ปัญหา เกิดความสนใจในการเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหาด้วยการสร้างหน่วยนำหรือแนวร่วม การสร้างความศรัทธา ความไว้วางใจให้กับกลุ่มเป้าหมาย การมีการสำรวจข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ชุมชนหรือสถานการณ์ความต้องการร่วม เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนการดำเนินงานเครือข่ายเพื่อรวมพลังจัดตั้งกลุ่มและเครือข่าย โดยการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดค้นแนวทางแก้ไขปัญหา การสนับสนุนในเรื่องความรู้หรือเทคโนโลยี โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน ศึกษาดูงาน การเชิญวิทยากรจากภายนอกมาให้ความรู้ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสร้างความจริงใจต่อกันของเครือข่าย เป็นขั้นตอนการขยายเครือข่ายหรือการบำรุงรักษาเครือข่ายอันเป็นผลมาจากกรณีที่เครือข่ายมีความเคลื่อนไหวมีการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและเกิดพลังกลุ่มขึ้นก็จะมีกรขยายกลุ่มในลักษณะของการขยายกิจกรรมหรือการขยายเป็นเครือข่าย ซึ่งการสร้างแกนนำหรือจุดเชื่อมหรือแม่ข่าย การเสริมเรื่องการบริหารจัดการ การติดต่อสื่อสารกระตุ้นให้สมาชิกตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายและการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในการอยู่ร่วมกันเป็นเครือข่าย เป็นสิ่งสำคัญในขั้นตอนนี้

วิมลลักษณ์ ชูชาติ(2540:46) เสนอว่า การสร้างเครือข่ายของชุมชนมี 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 บุคคลในองค์กรได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ จากบุคคลภายนอกชุมชนหรือบุคคลภายนอกองค์กรเข้าไปศึกษาสำรวจ วิเคราะห์ข้อมูล จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนข้อมูลในลักษณะของการเรียนรู้ร่วมกัน แล้วรวมกันเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การประสานเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น การประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกเครือข่ายได้รับรู้ข่าวสารข้อมูล กิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย การคบหาสมาคมกันของสมาชิกทั้งในชุมชนและนอกชุมชน การประสานร่วมมือในการใช้ทรัพยากรบุคคล วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อาคารงบประมาณร่วมกันของเครือข่ายหนึ่งกับอีกเครือข่ายหนึ่งทำให้เกิดการประสานงานร่วมมือกันมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ นอกจากการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารกิจกรรมของเครือข่ายทางสื่อมวลชนให้เครือข่ายได้รู้ความเคลื่อนไหวซึ่งกันและกันแล้ว การขยายเครือข่ายสามารถกระทำได้โดยการจัดประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน การจัดกิจกรรม การถ่ายทอดและกระจายความรู้ให้เกิดความร่วมมือซึ่งกันและกันจนเกิดการรวมตัวเป็นองค์กรเครือข่ายการเรียนรู้เดียวกันทั้งเครือข่ายในแต่ละเรื่องและเครือข่ายร่วมหลายเรื่องเป็นเครือข่ายเดียวกัน บางเรื่องก็มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ขึ้น

ขั้นตอนที่ 4 การดำรงอยู่ของเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นการทำให้เครือข่ายการเรียนรู้ที่เกิดแล้วดำรงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน ซึ่งควรดำเนินการดังนี้

1. การจัดให้สมาชิกได้พบปะกันเป็นระยะอย่างสม่ำเสมอ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
2. การสนับสนุนการจัดกิจกรรมของเครือข่าย ให้มีกิจกรรมดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอ และมีความต่อเนื่อง
3. การให้คุณค่าให้ขวัญและกำลังใจแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกทุ่มเทการดำเนินงานให้กับเครือข่าย
4. การกระตุ้นให้ร่วมมือกันเพื่อทำกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก
5. ปลุกฝังให้สมาชิกมีความสำนึกในความเป็นเจ้าของเครือข่าย และห่วงหาพันพวยการในท้องถิ่นซึ่งเป็นของชุมชน ไม่ใช่เป็นของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
6. ผู้นำเครือข่ายจะต้องรักษากฎ ระเบียบ ที่สมาชิกร่วมกันตกลงไว้ให้เคร่งครัด เพื่อให้สมาชิกทุกคนปฏิบัติอย่างเสมอภาคกัน

นฤมล นิราทร (2543:13-14) ได้แบ่งการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชนออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการตระหนักถึงความจำเป็นในการในการสร้างเครือข่ายของสมาชิก ทั้งฝ่ายปฏิบัติงานและฝ่ายจัดการ เพื่อปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งพิจารณาผู้ที่เหมาะสมให้เป็นสมาชิกเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นตอนการติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย เป็นขั้นตอนของการติดต่อสัมพันธ์เพื่อร่วมกันเป็นเครือข่ายจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกมีความต้องการเหมือนกัน ต้องการกระทำกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการเหมือนกัน ดังนั้น จะต้องสร้างความคุ้นเคย และการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจระหว่างกัน เป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึกโดยการให้ข้อมูล แลกเปลี่ยนข้อมูล และกระตุ้นให้สมาชิกอยากแก้ปัญหาาร่วมกันอาจเรียกขั้นตอนนี้ว่าขั้นตอนการเตรียมกลุ่มหรือเตรียมเครือข่าย (Pre-Group) ก็ได้

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนของการสร้างความผูกพันร่วมกันจึงหมายถึงการตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน การตกลงที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งในการที่จะทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่มองค์กรจะต้องมีความรู้เพียงพอที่จะทำกิจกรรมได้ ดังนั้นจึงต้องเสริมสร้างความรู้ที่จำเป็นโดยแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่มหรือแลกเปลี่ยนกับองค์กรนอกกลุ่ม เช่น ศึกษาดูงาน เจริญวิทยากรมาถ่ายทอดเพิ่มพูนความรู้ เป็นต้น อาจเรียกขั้นตอนนี้ว่ากลุ่มศึกษาเรียนรู้ (Learning Group) หรือขั้นตอนของการร่วมมือกันอย่างไม่เป็นทางการ(Informal Cooperation)

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนที่การสร้างเครือข่าย ปรากฏผลงานเป็นรูปธรรม เริ่มทำกิจกรรมโดยการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกันมีการตกลง กันในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของกลุ่ม กำหนดกิจกรรม จัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิก รวมทั้งสิทธิและหน้าที่ของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจเรียกว่า ขั้นตอนกลุ่มกิจกรรม (Action Group) หรือการตกลงอย่างเป็นทางการ (Formal Agreement)

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นขั้นตอนอันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของ เครือข่ายที่แน่นแฟ้นขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานของฝ่าย ปฏิบัติการแล้ว ยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ด้วย ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นจะนำไปสู่ การขยายตัว ซึ่งอาจปรากฏในรูปของการขยายกิจกรรม หรือขยายกลุ่ม ตามพื้นที่หรือตามลักษณะ กิจกรรมนี้อาจเรียกว่าการลงทุนในองค์กรใหม่ (Minority Investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ ร่วมกัน (Joint Venture) ก็ได้

แนวทางในการสร้างเครือข่าย

เครือข่ายเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชนทำให้เกิดองค์ความรู้และทางเลือกหรือวิธีการแก้ไขปัญหาด้วยวิธีการปฏิบัติ จริงแล้วร่วมกันสรุปเพื่อให้ได้วิธีการที่เหมาะสมที่สุด มีประสิทธิภาพสูงสุด และนำไปสู่การพัฒนา ชุมชนอย่างแท้จริง ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องมีความรู้แนวทางในการสร้างเครือข่าย โดยมีนักวิชาการได้ให้ แนวทางการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2547:28-35) กล่าวถึงแนวทางในการสร้างเครือข่าย ไว้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ การจัดตั้งเครือข่ายต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ซึ่งสามารถกำหนด ทิศทางของเครือข่าย กิจกรรมหลัก และประเภทของบุคคลและองค์กรมีที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกที่แข็ง ขันของเครือข่าย การกำหนดวัตถุประสงค์ควรให้สมาชิกจำนวนมากมีส่วนร่วมในกระบวนการ กำหนดด้วย เพื่อป้องกันการครอบงำจากกลุ่มคนบางกลุ่มและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายควรมีการ ทบทวนเป็นระยะๆ เพื่อประเมินความก้าวหน้า เพื่อประเมินความก้าวหน้าของการทำงาน ของเครือข่ายว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด วัตถุประสงค์จะยังคงมีความสำคัญและ เหมาะสมสำหรับการทำงานของเครือข่ายในอนาคตอีกหรือไม่

2. กิจกรรมที่ชัดเจน เครือข่ายต้องริเริ่มกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่น่าสนใจและ เป็นประโยชน์ต่อสมาชิก พลังขับเคลื่อนของเครือข่ายจะดำรงอยู่ได้ก็ด้วยการมีกิจกรรม ที่ทำให้สมาชิกมี โอกาสพบปะสังสรรค์และแลกเปลี่ยนกันซึ่งเป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมอยู่กระตือรือร้นของสมาชิก กิจกรรมพื้น ๆ ก็จะนำไปสู่การเป็นเครือข่ายพื้น ๆ ความคึกคักเครือข่ายไม่สามารถรักษาไว้ได้ด้วย

การดำเนินกิจกรรมเพียงการส่งจดหมายข่าวถึงสมาชิก บัญชีรายชื่อสมาชิกที่มีจำนวนมากไม่ใช่สิ่งทดแทนการอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดแบบเผชิญหน้าและการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่างสมาชิกในเครือข่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กิจกรรมที่ชัดเจนไม่ใช่ต้องเป็นการเตรียมการ โดยกลุ่มแกนนำของเครือข่าย การให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมเองเป็นการเปิดทางให้เกิดความร่วมมือกันทั้งเครือข่าย ในเครือข่ายที่แข็งแกร่ง กิจกรรมของเครือข่ายจะเกิดขึ้นในวงกว้าง บางกิจกรรมดำเนินโดยกลุ่มแกน แต่หลายกิจกรรมทำโดยสมาชิก

3. กลุ่มแกนนำที่พิจารณาตนเพื่อเครือข่าย แม้ว่าการมีส่วนร่วมในวงกว้างจะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการทำงานของเครือข่าย แต่ก็ยังจำเป็นต้องมีกลุ่มแกนของเครือข่ายที่พิจารณาตัวเข้ามาทำหน้าที่ประสานงานจัดการ และส่งกำลังบำรุงให้กับสมาชิก บุคคลหรือองค์กรที่เป็นกลุ่มแกนต้องคิดให้พ้นจากงานในองค์กรของตัวเอง เพราะขณะนี้ตนเองทำหน้าที่ให้กับสมาชิกทั้งหมด ไม่ใช่ทำงานให้กับองค์กรของตัวเองเท่านั้น กลุ่มแกนต้องไม่ติดอยู่กับกิจกรรมประจำวันขององค์กรตัวเองและกลุ่มแกนต้องดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายให้บังเกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาส่วนใหญ่รู้สึกถูกกดดันให้ต้องใช้เวลาและทรัพยากรของตนไปในการทำงานให้กับเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่ายจึงมักจะได้รับความเอาใจใส่ก็เฉพาะเมื่อกิจกรรมดังกล่าวมีความสำคัญ ดังนั้น คนหรือองค์กรที่พิจารณาตนหรือได้รับมอบหมายให้เป็นกลุ่มแกน ควรมองความสำเร็จของเครือข่ายในฐานะที่เป็นเป้าหมายสำคัญของชีวิตและอาชีพ ผลกระทบของขบวนการทางสังคมบางอย่างที่มีต่อโลก (เช่นการรักษาระบบนิเวศ การเรียกร้องสิทธิสตรีและการเรียกร้องประชาธิปไตย) ส่วนใหญ่มีผลมาจากองค์กรเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพสูงซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มอาสาสมัครกลุ่มเล็ก ๆ ที่มีความตั้งใจอย่างแรงกล้านั่นเอง กลุ่มแกนนำต้องทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเครือข่าย มีการติดต่อสื่อสารกับสมาชิกทั่วไปอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้สามารถติดตามความคิดและความต้องการที่เปลี่ยนไปของสมาชิกได้ทัน ถ้าไม่มีการติดต่อกัน กลุ่มแกนนำมีแนวโน้มเพียงที่จะมุ่งไปสู่การรวมศูนย์อำนาจและแยกตัวออกห่างจากสมาชิกมากขึ้นทุกทีต้องมีกระบวนการเปลี่ยนกลุ่มผู้นำเครือข่ายขึ้นมาใหม่อย่างต่อเนื่อง อาจให้มีการหมุนเวียนหน้าที่รับผิดชอบภายในเครือข่ายหรือให้มีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยก็ได้ กลุ่มแกนควรมีการตรวจสอบความก้าวหน้าของเครือข่ายและความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกเครือข่ายคนอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอโดยการวิพากษ์ตนเอง กลุ่มแกนควรมองวิธีการที่จะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่เครือข่ายและระบบการจัดการที่ให้สมาชิกมีส่วนร่วมมากที่สุดเพื่อให้เครือข่ายดำรงกระบวนการทำงานที่ใช้ได้จริง

4. หลักเล็งการรวมศูนย์อำนาจจากการมอบอำนาจ เครือข่ายและกลุ่มแกนควรกำหนด เรื่องที่จะมอบอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิก เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายจากการรวมศูนย์ อำนาจมากเกินไป การครอบงำ การแยกตัวออกห่างจากสมาชิก และการกลายเป็นสมาชิกที่เฉยเมย ต่อกิจกรรมเครือข่าย เครือข่ายบางแห่งเล็งการรวมศูนย์อำนาจโดยการมอบให้สมาชิกเป็นคณะทำงานใน เรื่องต่าง ๆ และมีหน้าที่ในการประสานงานในเรื่องนั้น ๆ เครือข่ายไม่ควรให้สมาชิกตั้งความหวังไว้ กับกลุ่มแกนมากเกินไปว่าจะต้องเป็นหน่วยดำเนินงานในทุกกิจกรรมสมาชิกเองควรมีความรู้สึกที่ จะรับผิดชอบการดำเนินงานกิจกรรม หรือเสนอตัวเข้ามาช่วยเหลือกิจกรรมของเครือข่ายด้วย ถ้า เครือข่ายไม่มีชีวิตชีวา สมาชิกควรดำเนินตัวเองเท่า ๆ กับดำเนินกลุ่มแกน

5. การกระจายอำนาจที่จัดตั้ง โดยองค์กรความช่วยเหลือ เครือข่ายที่จัดตั้งโดย องค์กรแหล่งทุนและเครือข่ายด้านการวิจัยต่างประเทศ โดยทั่วไปมีจุดเริ่มจากการมีเลขานุการและ เจ้าหน้าที่ประจำ ซึ่งมีแนวโน้มจะเป็นเครือข่ายที่มีรูปแบบทางการที่ดำเนินการภายใต้การกำกับของ แหล่งทุน แม้ว่าจะจะเป็นเครือข่ายที่เกิดจากสถาบันเจ้าของทุนที่ทำให้ได้รับการยอมรับ และการ สนับสนุนทางการเงินจากนานาชาติ แต่เครือข่ายก็ควรมอบหมายงานและกระจายอำนาจให้กับ สมาชิก ซึ่งอาจจะทำในลักษณะการเปิดโอกาสให้สมาชิกสามารถจัดกิจกรรมบางเรื่องได้อย่างอิสระ ทั้งนี้ เป็นการช่วยให้สมาชิกมีประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมอย่างมืออาชีพ มีสถานภาพและความ รับผิดชอบที่ดีขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เครือข่ายสามารถดำรงอยู่ได้ต่อไปเมื่อองค์กรแหล่งทุนปิดการ ช่วยเหลือ เครือข่ายหลายแห่งที่สร้างขึ้น โดยองค์กรแหล่งทุน พยายามที่จะกระตุ้นให้สมาชิกเข้ามา มี ส่วนร่วมโดยการขยายองค์กรประสานออกไป เช่นการจัดตั้งหน่วยงานของเครือข่ายกระจายออกไป ตามความต้องการของสมาชิกในภูมิภาคต่างๆ บางแห่งก็สร้างหน่วยงานสาขาขึ้นจําแนกตามพื้นที่ เช่น องค์กรเครือข่ายภาคเหนือ เป็นต้น

6. หุ้นส่วน ความเป็นเจ้าของ และการเปิดโอกาส ความรู้สึกมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและ ความผูกพันที่เหนียวแน่น มีส่วนอย่างสำคัญต่อความสำเร็จของเครือข่าย กระบวนการตัดสินใจ การ เลือกรูปแบบและวิธีการทำงานของเครือข่ายควรดำเนินไปในลักษณะประชาธิปไตย และทำให้ สมาชิกรู้สึกได้ว่าพวกเขาสามารถควบคุมหรือมีบทบาทในการดังกล่าว เครือข่ายควรเปิดทางให้เกิด การมีส่วนร่วมในวงกว้าง โดยอาจกำหนดกรอบอย่างไม่เป็นทางการหรือไม่มีลักษณะบังคับให้ สมาชิกและองค์กรแกนสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารความคิดเห็น วิพากษ์ วิจัยคัดค้านหรือ ให้ความร่วมมือในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานของเครือข่าย ซึ่งเป็นการส่งเสริมความ เป็นหุ้นส่วนและการรวมพลังอันเป็นพื้นฐานของความสำเร็จในการดำเนินงานของเครือข่าย ใน เครือข่ายอาจมีความขัดแย้งในเรื่องผลประโยชน์ระหว่างสมาชิก ซึ่งรวมถึงการแข่งขันช่วงชิง ทรัพยากรของเครือข่าย การได้เป็นเจ้าภาพการจัดประชุม การได้รับอุปกรณ์การฝึกอบรม และการ

เป็นตัวแทนของเครือข่ายในคณะกรรมการบริหารเครือข่าย หรือการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการและเทคโนโลยีที่ทำให้ได้เปรียบในการแข่งขันกับองค์กรอื่นๆ เพื่อให้เครือข่ายมีความสมานฉันท์และป้องกันไม่ให้เกิดความแตกแยกระหว่างสมาชิก ประเด็นต่างๆ ข้างต้นต้องดำเนินการอย่างเปิดเผยและให้ความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

7. ทรัพยากร เครือข่ายต้องการทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่าย เงินทุนไม่ใช่ทรัพยากรอย่างเดียวที่เครือข่ายต้องการ โดยจะเห็นได้จากเครือข่ายที่มีทรัพยากรมากมายมหาศาลสามารถจัดตั้งสถาบันนานาชาติได้กลับมีผลงานออกสู่สังคมน้อยมาก ในขณะที่เครือข่ายบางแห่งมีทุนไม่มากนักที่สามารถทำงานปรากฏความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากมาย เนื่องจากสมาชิกมีความตั้งใจ เสียสละเวลา แรงงาน และทรัพยากรส่วนตัวให้กับกิจกรรมของเครือข่าย อย่างไรก็ตามเงินก็มีความจำเป็นต่อการเข้าร่วมในเครือข่ายต่างประเทศ และการมีพร้อมทั้งสมาชิกที่กระตือรือร้น เสียสละเพื่องานของเครือข่าย และการมีเงินทุนอย่างเพียงพอ จะเป็นเรื่องของความฝันมากกว่า เครือข่ายต้องคาดคะเนและวางแผนเพื่อกำหนดวงเงินในการทำกิจกรรม และต้องมีโครงสร้างที่จะดูแลรักษาและจัดการเงินจำนวนดังกล่าว หลักการที่เสนอเป็นแนวทางในเรื่องนี้ คือ เครือข่ายควรให้มีต้นทุนในการดำเนินการและค่าเสียหายน้อยที่สุด การหาและการจัดการเงินอุดหนุน ต้องการเวลาและแรงงานจากสมาชิกเครือข่ายที่อาจไม่มีประสบการณ์ในเรื่องนี้ เพื่อดำรงความน่าเชื่อถือของเครือข่าย ทั้งต่อสมาชิกและผู้ให้การสนับสนุนทางการเงิน ต้องให้สมาชิกในวงกว้างเข้ามีส่วนร่วมและรับรู้การจัดการเกี่ยวกับเงินอุดหนุน

สมาชิกและหน่วยงานที่อุดหนุนเครือข่าย มักจะส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ยิ่งเครือข่ายสามารถได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกได้มากเท่าไร ก็จะยิ่งมีความเข้มแข็งมากขึ้นเท่านั้น ทรัพยากรที่สมาชิกจะให้กับเครือข่ายไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของเงิน ดังตัวอย่างของเครือข่ายวิจัยและพัฒนาแห่งหนึ่ง ได้ให้บุคคลหรือองค์กรเข้าเป็นสมาชิกโดยไม่ต้องเสียเงินบำรุง แต่สมาชิกต้องส่งบทความหรือความคิดเห็นที่มีต่องานวิจัยและพัฒนาของเครือข่ายกลับมายังกรรมการเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เครือข่ายสามารถได้รับประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานท้องถิ่นหรือหน่วยงานระหว่างประเทศที่ช่วยให้เข้าถึงแหล่งทรัพยากร หรือช่วยให้เครือข่ายได้รับการติดต่อกับหน่วยงานอื่นเพิ่มขึ้น และช่วยให้ได้รับบริการที่จะสนับสนุนสถาบันเครือข่าย อย่างไรก็ตาม เครือข่ายต้องระมัดระวังไม่ให้หน่วยงานที่ติดต่อด้วยนั้นเข้ามาครอบงำหรือรวบอำนาจการจัดแจงภายในของเครือข่าย เครือข่ายที่พึ่งพิงหน่วยงานที่ให้เงินอุดหนุนเพียงแห่งเดียว มีแนวโน้มที่จะถูกรวบงำสูงและแม้แต่การกำหนดวาระการสนับสนุนตามอำเภอใจของหน่วยงานนั้น ๆ

เครือข่ายอาจต้องการการอุปถัมภ์จากหน่วยงานภายนอกเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการเดินทางไปต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศที่เงินตราในสกุลท้องถิ่น เครือข่ายควรลด

การใช้จ่ายเพื่อเดินทางโดยเครื่องบินหรือเพื่อไปต่างประเทศให้น้อยลงและมุ่งการสร้างเครือข่ายภายในประเทศมากกว่าหรือจัดการจัดประชุมนานาชาติให้มาดำเนินการในหรือใกล้ประเทศของคุณ เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้หรืออีกทางหนึ่งเพื่อให้ได้ประโยชน์จากการร่วมในเครือข่ายของต่างประเทศ เครือข่ายควรเลือกที่จะไปร่วมประชุมเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของตนเอง

8. ความเป็นไปได้และปัญหาในการเลี้ยงตัวเอง เครือข่ายส่วนมากได้รับเงินอุดหนุนจากบุคคลหรือหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือหนึ่งแห่งหรือมากกว่า โดยทางตรงหรือโดยทางอ้อมอย่างไรก็ตาม มีเครือข่ายบางแห่งก็สามารถพึ่งตนเองได้ในทางการเงิน เช่น ขบวนการสหพันธ์การเกษตรธรรมชาติระหว่างประเทศ (IFOAM-International Federation of Organic Agriculture Movement) ที่มีองค์กรแกนอยู่ในประเทศเยอรมัน เครือข่ายนี้ได้รับเงินอุดหนุนจากสมาชิกในประเทศพัฒนา เครือข่ายบางแห่ง เช่น สมาชิกสมาคมด้านวิชาชีพสามารถอุดหนุนกิจกรรมของเครือข่ายด้วยเงินค่าสมาชิกนิตยสารและงานอาสาสมัคร สมาชิกมีฐานะดีและสามารถจ่ายเงินส่วนตัวเป็นค่าสมาชิกนิตยสารและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปร่วมประชุม ยิ่งกว่านั้นสมาชิกมักจะทำงานในหน่วยงานที่สนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่าย และยินยอมให้สมาชิกใช้เวลาทำการไปทำงานให้กับเครือข่ายด้วย เช่น อาจารย์ในมหาวิทยาลัย เป็นต้น การตั้งเครือข่ายในองค์กรทำให้เครือข่ายสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ไปได้มาก ทั้งนี้เนื่องจากสามารถใช้ทรัพยากรขององค์กร เช่น โทรศัพท์ เครื่องถ่ายเอกสารเจ้าหน้าที่ธุรการ ฯลฯ ในการทำงานของเครือข่ายได้ทำให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะเวลาอันสั้น

สมาคมวิชาชีพระดับชาติบางแห่งในเอเชีย สามารถเลี้ยงตัวเองได้ด้วยการออกนิตยสาร การทำงานอาสาสมัครและการสนับสนุนจากสถาบันที่เป็นสมาชิก ซึ่งวิธีการเดียวกันนี้เป็นเรื่องยากสำหรับเครือข่ายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการชำระและเรียกเก็บค่าสมาชิกนิตยสารเนื่องจากปัญหาด้านอัตราแลกเปลี่ยนเงินและค่าธรรมเนียมของธนาคารทำให้ราคานิตยสารสูงเกินกว่าสมาชิกจะชำระได้

สมาคมวิจัยและส่งเสริมระบบการเกษตร(AFSRE-The Association for Farming System Research and Extension) ของสหรัฐอเมริกา ก็เป็นเครือข่ายทางวิชาชีพอีกแห่งหนึ่งที่มีสมาชิกกว้างขวางทั่วโลก แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำแม้แต่คนเดียว ส่วนใหญ่เป็นอาสาสมัคร และได้รับการสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย รายได้ของเครือข่ายได้ค่าธรรมเนียมการเข้าร่วมประชุมสัมมนา ระหว่างประเทศที่เครือข่ายจัดขึ้น และค่าบำรุงจากสมาชิก ถึงกระนั้นการติดต่อทางไปรษณีย์กับต่างประเทศ การทำกิจกรรมหลัก ๆ เพื่อสร้างเครือข่าย และการเดินทางไปต่างประเทศยังต้องอาศัยเงินอุดหนุนจากหน่วยงานแหล่งทุนบางแห่ง

9. สถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เครือข่าย และผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุนและความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังได้สามารถดำเนินงานได้กว้างขวางขึ้นด้วยการมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายดึงดูดการมีส่วนร่วมและทำให้ได้รับการอุดหนุนทางการเงินได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้ไม่จำเป็นต้องหมายความว่าความถึงการยอมทำตามกฎหมายเสมอไป แต่เครือข่ายที่ได้รับการร่วมมือและนับไว้นั้นพวก ย่อมมีประสิทธิภาพกว่าเครือข่ายที่ถูกต่อต้านและกีดกัน ออกจากสังคม ความถูกต้องตามกฎหมายทำได้โดยการมีผู้ที่ได้รับความเคารพนับถือจากสังคมเข้าร่วมใน เครือข่ายและการเผยแพร่ที่มีเป้าหมายดี การใช้ชื่อที่ง่ายและเครื่องหมายของเครือข่ายบ่อย ๆ ก็ยังสามารถช่วยให้ ได้รับการยอมรับจากสังคมและกฎหมาย

คุณภาพของข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์หรือเทคโนโลยีที่เครือข่ายมีการส่งเสริม หรือแลกเปลี่ยน มีผลต่อชื่อเสียงระยะยาวของเครือข่าย กลุ่มแกนของเครือข่าย ผู้ดำเนินการประชุม เจริญปฏิบัติการ และผู้เขียนเอกสารเผยแพร่ควรมุ่งมั่นที่จะทำให้ข้อมูลข่าวสารที่เผยแพร่ นั้นได้รับความเชื่อ ได้ว่ามีความถูกต้องตามกฎหมายไม่ควรเป็นเพียงการสร้างลัทธิจักรวรรดินิยมทางวิชาการเครือข่าย การวิจัยและพัฒนาทำได้ประโยชน์จากกลุ่มแกนที่มีผู้เชี่ยวชาญทางวิชาการ มีวิธีการทำงานแบบ “ดีเพื่อก่อ” และมีการทำความเข้าใจความเป็นจริงของระดับรากหญ้าอย่างใกล้ชิด

10. การเสริมให้สมบูรณ์และการเชื่อมโยง เครือข่ายแต่ละเครือข่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์ โครงการ สมาชิก และระบบการจัดการที่แตกต่างกันแต่มีส่วนที่เหลื่อมซ้อนกันอยู่ สะท้อนถึงขอบเขต และกลุ่มเป้าหมายของเครือข่าย การเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายจะเป็นการเสริมความสมบูรณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งมีหลายลักษณะโดยอาจเป็นการเสริมในแง่ภูมิศาสตร์ เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายที่ดำเนินการใน ระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับโลกเข้าด้วยกันหรือเชื่อมเครือข่ายแนวราบที่ ประกอบด้วยองค์กรที่มีรูปแบบแตกต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น หน่วยงานพัฒนาเอกชน ขบวนการสถาบันวิจัยเป็นต้น หรือเชื่อมโยงเครือข่ายที่อยู่ในสาขาต่างกันเข้าด้วยกัน เช่น วิทยาศาสตร์ด้านสัตววิศวกรรมทางการเกษตร สังคมวิทยาชนบท การขนส่งเป็นต้น นอกจากนี้การเชื่อมโยงเครือข่ายในแนวตั้งที่ช่วยนำความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้ได้รับประโยชน์ หน่วยงานส่งเสริม นักวิจัย ผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงาน ความช่วยเหลือ นักการเงิน และภาคเอกชน เข้าด้วยกันก็มีความจำเป็นดังนี้ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารระหว่างกลุ่ม ส่งเสริมความร่วมมือที่เสริมซึ่งกันและกันให้เรื่องที่ทำนั้นมีความสมบูรณ์ หลีกเลี่ยง การแข่งขัน ลดความซ้ำซ้อนของการให้บริการ ทำให้ผลประโยชน์ของเครือข่ายมีมากขึ้นและใช้ ข้อได้เปรียบหรือจุดแข็งขององค์กรต่างๆ มาทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การเชื่อมเครือข่ายอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทำให้เกิดขึ้นและรักษาไว้ได้ ด้วยการมีกิจกรรมร่วมกัน หรือเป็นตัวแทนร่วมกันในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องและ การร่วมกันประสานงานการประชุม

11. การติดตามผลและประเมินผล เครื่องข่ายต้องการการติดตามผลและประเมินผลเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน ไม่เพียงแต่ประเมินความสอดคล้องของแผนการทำงานกับวัตถุประสงค์อย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่ควรมีการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายเป็นระยะ ๆ ด้วย จากเหตุผลหลายประการดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้น การติดตามผลและประเมินผลเครือข่ายเป็นเรื่องยาก ดังนั้น กระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่ายจึงเป็นเรื่องที่สมาชิกทั้งหมดต้องเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และกำหนด

12. การจัดการเครือข่าย การจัดการเครือข่ายเป็นเรื่องซับซ้อน และมีคนน้อยคนนักที่ได้รับการฝึกฝนมาในสายนี้ ความสำเร็จของเครือข่ายหลายแห่งชี้ให้เห็นว่า เครือข่ายจำนวนมากสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จได้ด้วยกลุ่มของผู้จัดการมือสมัครเล่นที่มีความกระตือรือร้นซึ่งไม่เคยผ่านการฝึกอบรมด้านการจัดการมาก่อนเลย อย่างไรก็ตามไม่จำเป็นที่เครือข่ายทั้งหมดต้องเรียนรู้ผ่านประสบการณ์หรือลองผิดลองถูก การจัดหลักสูตรฝึกอบรมสำหรับการทำงานหรือการจัดการเครือข่ายในระดับภูมิภาคจะเป็นประโยชน์มาก

13. การเกี่ยวข้องกับผู้ใช้ประโยชน์ เครือข่ายมุ่งเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องพยายามส่งเสริมให้ผู้ใช้ประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย ตัวอย่างเช่น เครือข่ายวิจัยและพัฒนาการเกษตร จะประสบความสำเร็จถ้าใช้วิธีการที่พิจารณาหรือรับเอาความคิดเห็นและประสบการณ์ของเกษตรกรมาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยและพัฒนาด้วย

เครือข่ายระดับชาติและระดับนานาชาติก็ได้ประโยชน์จากการมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเครือข่ายของผู้ได้รับประโยชน์ระดับพื้นที่เช่นกัน การแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศ และระหว่างประเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ สมาชิกเครือข่ายสามารถช่วยติดต่อกับกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นและอำนวยความสะดวกให้กับการติดตามผลการดำเนินกิจกรรม

14. การมีส่วนร่วมและผลประโยชน์ตอบแทน การมีส่วนร่วมในเครือข่ายจะเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำเช่นนั้น สมาชิกต้องมีส่วนได้ส่วนเสียในวัตถุประสงค์ของเครือข่าย มีผลประโยชน์ในกิจกรรมบางอย่าง มีความปรารถนาจะสบทบอะไรบางอย่างให้ มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ ศรัทธาต่อเครือข่าย เชื่อใจผู้นำเครือข่าย และมีความรู้สึกเชื่อมั่นต่อความสำเร็จและความก้าวหน้าในอนาคตของเครือข่าย ถ้าวัตถุประสงค์ของเครือข่ายดี การเชื่อมโยงภายในเครือข่ายเหมาะสมเอื้อให้เกิดความเคลื่อนไหวของกิจกรรมและความแข็งขันของสมาชิก โครงการหรือกิจกรรมมีลักษณะกระจายอำนาจไปให้กับมวลสมาชิกที่ได้รับประโยชน์ การดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

สนธยา พลศรี (2548:283) สรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายและกระบวนการดำเนินงานของเครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชนมีเป้าหมายเพื่อรวมคนในชุมชน คือ ประชาชนชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาต่าง ๆ บุคคลทั่วไปมาเป็นเครือข่ายเพื่อได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการสร้างสัมพันธ์อันดีในชุมชน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้จึงมีลักษณะเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม โดยยึดคน ความรู้ ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ผสมผสานการจัดระบบการเรียนรู้ถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคนในชุมชนกับคนนอกชุมชน ก่อให้เกิดพลังในการเรียนรู้เพื่อมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน

รุ่ง แก้วแดง (2539:85) ได้ให้ความหมายการสร้างเครือข่ายงาน (Network) ไว้ว่าการสร้างเครือข่ายงาน หมายถึง การที่องค์กร หรือกลุ่มบุคคลมีการติดต่อประสานงานกันร่วมมือกันระหว่างองค์กรหรือกลุ่มบุคคล ในการดำเนินกิจกรรมใด ๆ ขององค์กร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสนองความต้องการเฉพาะอย่างโดยการจัดให้มีองค์กรใดองค์กรหนึ่งเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ องค์กรเครือข่ายอาจมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งตรงกัน เช่น การจัดทำรายงานการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน มีการประสานเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลแลกเปลี่ยนบุคลากรและสื่ออุปกรณ์ในการพัฒนาท้องถิ่นในด้านต่างๆ เป็นต้น เครือข่ายต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

1. โครงสร้างของข่ายงาน การร่วมกันสร้างเครือข่ายระหว่างองค์กรสิ่งสำคัญที่สุดคือ จะต้องมีวัตถุประสงค์และจัดรูปแบบของข่ายงานระหว่างองค์กรโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่องค์กรสมาชิกเครือข่ายจะได้รับ จึงจำเป็นจะต้องมีตัวแทนขององค์กรสมาชิกเครือข่ายเข้ามาเป็นกรรมการเพื่อรับผิดชอบและดำเนินงานตามนโยบายของข่ายงาน เพื่อให้กิจกรรมของข่ายงานดำเนินไปตามแนวทางที่วางไว้ นอกจากนี้ ยังควรมีการทำข้อตกลงระหว่างองค์กรสมาชิกเครือข่ายด้วย

2. เป้าหมาย (Goal) หมายถึง เป้าหมายเฉพาะที่องค์กรสมาชิกเครือข่ายพยายามทำร่วมกันให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ และมีการดำเนินงานที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

3. หน้าที่ (Function) คือ ภารกิจในกิจกรรมที่ร่วมกันจัดทำขึ้นเพื่อสนับสนุนเป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้น ซึ่งองค์กรในกลุ่มเครือข่ายอาจแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามกิจกรรมที่แบ่งกันทำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมและความชำนาญขององค์กรสมาชิกแต่ละองค์กร

จากความหมายที่ได้กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าการสร้างเครือข่าย คือ สมาชิกขององค์กรหนึ่ง ๆ มีมากระทำการร่วมกัน ซึ่งสมาชิกองค์กรเครือข่ายจะมีการแบ่งภาระหน้าที่กันปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ร่วมกัน

วงจรชีวิตเครือข่าย

มีนักวิชาการได้กล่าวถึงวงจรชีวิตของเครือข่ายไว้ดังนี้

พลเดช ปิ่นประทีป(2543:8-10)(อ้างถึงใน สนชยา พลศรี 2548:254-255) กล่าวว่า วงจรชีวิตเครือข่ายมี 10 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การรวมตัวกันชั่วคราว เป็นขั้นตอนแรกของวงจรชีวิตเครือข่าย เกิดขึ้น โดยการส่งเสริมของบุคคลภายในกลุ่ม องค์กรหรือชุมชน ทำให้เกิดการรวมตัวกันขึ้นชั่วคราว เช่น การประชุมสัมมนา การพบปะสนทนา การเยี่ยมเยือน เป็นต้นทำให้บุคคลเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน

ขั้นตอนที่ 2 การเกิดความคิด เป็นขั้นตอนที่คนที่มีรวมตัวกันชั่วคราวในขั้นตอนแรก เกิดแนวคิด วิธีการที่เหมาะสมกับตัวเองและมีแรงดลบันดาลใจ มีความต้องการที่จะไปลงมือทำในกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนที่ 3 เกิดรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นเมื่อเกิดความคิดที่จะลงมือทำ กิจกรรมแล้วมีเพื่อนร่วมคิดซึ่งจะช่วยให้เกิดการสานต่อและการรวบรวมกลุ่มกันตามธรรมชาติ

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมคิดร่วมวางแผน เป็นขั้นตอนที่พัฒนาต่อจากการรวมกลุ่มใน ขั้นตอนที่ 3 เมื่อสมาชิกได้มีการคิดร่วมกันและวางแผนร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมว่าจะทำอะไร ทำอย่างไร ทำที่ไหน ทำเมื่อไร จนเกิดเป็นแผนงาน โครงการของเครือข่ายที่จะดำเนินการต่อไป

ขั้นตอนที่ 5 การมีโอกาสได้ทำกิจกรรม เป็นขั้นตอนที่โครงการซึ่งสมาชิกได้คิดร่วมกัน ได้รับการสนับสนุนหรือระดมทุนมาดำเนินการเอง ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 6 การร่วมกิจกรรม ร่วมประชุม ร่วมเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่โครงการเป็นที่ รวมของการพบปะ การประชุมการสนทนา และการเรียนรู้ของสมาชิก ทำให้สมาชิกเกิดการ เชื่อมโยงผูกพันกัน

ขั้นตอนที่ 7 เกิดความเป็นชุมชน เมื่อสมาชิกของกลุ่มมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้นก็จะเกิดความ เป็นชุมชน เป็นการดำเนินงานจริง มีการตกผลึกทางความคิด มีการปรากฏตัวของผู้นำตามธรรมชาติ มีการทดสอบกลั่นกรองสถานการณ์และเป็นการตั้งสมมุติปัญญาจนเกิดการพึ่งตนเองของกลุ่มได้

ขั้นตอนที่ 8 การพึ่งตนเองได้ เป็นขั้นตอนที่สมาชิกได้สะสมภูมิปัญญา จนสามารถ พึ่งตนเองได้ และขับเคลื่อนกลุ่มไปข้างหน้าได้ด้วยตนเอง

ขั้นตอนที่ 9 การพัฒนาศักยภาพกลุ่ม และการขยายกลุ่มออกไป เป็นขั้นตอนที่กลุ่ม และผู้นำกลุ่มมีทักษะในการทำงานมากขึ้น มีการขยายตัวไปสู่กลุ่มอื่น ๆ ด้วยผลงานและประสบการณ์ที่ สมาชิกของกลุ่มได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 10 การเชื่อมโยงกลุ่มอื่น ๆ เป็นเครือข่าย เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการ เป็นเครือข่ายที่สมาชิกร่วมกันเป็นเครือข่ายเดียวกันและดำเนินกิจกรรมร่วมกัน

พิชัย เพชรรัตน์(2547:3)(อ้างถึงในสนชญา พลศรี 2548:250-255) กล่าวว่า วงจรชีวิตเครือข่ายมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเกิดแรงจูงใจ เป็นขั้นที่สมาชิกได้รับการกระตุ้น หรือการจูงใจให้มารวมกลุ่มกัน จากผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ การมองเห็นปัญหาและความต้องการที่จะแก้ไขปัญห ความพร้อมในการที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น เป็นต้น แรงจูงใจดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่ม ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกของวงจรชีวิตเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นวางใจกลุ่ม เป็นขั้นตอนที่สมาชิกเกิดการไว้วางใจซึ่งกันและกัน มั่นใจว่ากลุ่มที่เกิดขึ้นสามารถดำเนินการแก้ปัญหาและความต้องการได้ จึงดำเนินการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้เกิดพลังของกลุ่มและเครือข่ายในที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นขยายผล เป็นขั้นตอนที่เครือข่ายได้ดำเนินงานมาระยะหนึ่งแล้ว เกิดความเข้มแข็งจึงมีการสานต่อและเชื่อมโยงกับทุกฝ่ายในการจัดการกับประเด็นปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นการขยายผลที่นำมาสู่การพัฒนาเครือข่ายต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นกลุ่มสัมพันธ์ เมื่อเครือข่ายได้ดำเนินการจนมีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้แล้ว ก็จะบริหารจัดการเครือข่ายให้เกิดการพัฒนากิจกรรมความสัมพันธ์เพื่อร่วมกันรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืน

เมื่อพิจารณาขั้นตอนวงจรชีวิตเครือข่ายที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า เครือข่ายมีวงจรชีวิต 3 ขั้นตอน คือ การเกิด การเจริญเติบโตและผลสัมฤทธิ์ของเครือข่าย

แนวคิดและทฤษฎีการสร้างเครือข่าย

แนวความคิดของเครือข่าย มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายที่สำคัญไว้ดังนี้

นฤมล นิราทร (2551:1) ได้อธิบายแนวคิดและทฤษฎีการสร้างเครือข่ายในการทำงานไว้ดังนี้ ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ซึ่งอธิบายถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน ดังนั้น เหตุผลหลักที่จะทำให้เครือข่ายเกิดขึ้นได้โดยสมัครใจก็คือ แต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกัน หรือเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

แนวคิดการรวมพลัง (Synergy) ซึ่งอธิบายด้วยสมการ $1+1 = 3$ หรือ $2+2 = 5$ หมายความว่า การรวมพลังการทำงานนำไปสู่ผลได้ที่มีค่าทวีคูณ หรือเข้มแข็งมากกว่าที่แต่ละองค์กระทำการทำงานโดยโดดเดี่ยว ทั้งนี้ โดยความเชื่อว่าการรวมพลังจะก่อให้เกิดคุณค่าที่ทวีคูณ

การเกิดขึ้นของเครือข่ายที่เราเห็นทั่วไปนี้ ส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้ 2 แบบ คือ

1. เกิดขึ้นโดยธรรมชาติมาจากสายสัมพันธ์ทางเครือญาติหรือมีความเชื่อถืออย่างเดียวกัน เป็นครูเป็นศิษย์สถาบันเดียวกัน ฯลฯ
2. เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งเกิดขึ้นจากความพร้อม ความต้องการของผู้นำ และกลุ่มต่าง ๆ และการต่อรองขององค์กรภายนอก ฯลฯ

การสร้างเครือข่าย เครือข่ายอาจเกิดขึ้นได้ทุกวัน เพราะขบวนการสร้างเครือข่ายอาจเกิดขึ้นได้ด้วยวิถีธรรมชาติ หรือเกิดจากการจัดตั้ง ความยากง่ายในการจัดตั้งเครือข่ายมิได้เป็นเครื่องประกันความสำเร็จของเครือข่าย ทุกวันนี้ “เครือข่าย” เป็นสิ่งที่ผู้คนทั้งในงานพัฒนาและภาคธุรกิจกล่าวถึง จนเหมือนกับเป็นแฟชั่นไปแล้ว แต่จะเป็นเครือข่ายจริงแท้ หรือว่าเรียกไปตามกระแส เราต้องพิจารณาองค์ประกอบและข้อคิดต่างๆก่อน

บັນทร อ่อนคำและคุณเดช พุ่มชชา (2551:11) ได้อธิบายแนวทางการสร้างเครือข่ายไว้ว่า นอกเหนือจากความเข้าใจที่มีระหว่างกันในเรื่องอุดมการณ์ เป้าหมาย ในการทำงานแล้ว ในการจัดตั้งหรือสร้างเครือข่าย ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นข้อพิจารณาสำคัญ คือ

1. ศักยภาพ องค์กรที่จะจัดตั้งเครือข่ายต้องชัดเจนในศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อน จุดแข็งขององค์กรของตนเอง
2. คุณสมบัติขององค์กร ควรพิจารณาว่า องค์กรมีค่านิยม วัฒนธรรมองค์กร ภาพพจน์ สิ่งเหล่านี้สามารถไปด้วยกันได้หรือไม่
3. ความเสี่ยง อาจเกิดขึ้นได้ในบางกรณีเช่น เรื่องการฉกฉวยโอกาสในเรื่องข่าวสารข้อมูล เป็นต้น
4. จะมีการพึ่งพิงระหว่างกัน ต้องเข้าใจว่าการเข้าเป็นเครือข่ายหมายถึงการเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ
5. เป็นอิสระจากองค์กรเดิม การเข้าร่วมในเครือข่ายเป็นการเข้าร่วมโดยบางส่วนเท่านั้น
6. ความเท่าเทียมกัน ไม่มีการชี้นำหรือครอบงำโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่มีส่วนร่วมและทำงานเป็นทีม
7. มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การติดต่อสื่อสารกันอย่างเปิดเผย และสม่ำเสมอ เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นอย่างยิ่ง
8. ต้องมีกิจกรรมร่วมกัน กิจกรรมจะเป็นเสมือนสายใยที่เชื่อมโยงเครือข่ายไว้ได้
9. การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร การสร้างเครือข่าย เป็นกิจกรรมที่ต้องการเวลา ฝ่ายบริหารขององค์กรต้องเห็นว่าเครือข่ายมีความสำคัญ

วิจารณ์ พานิช(2551) กล่าวถึง การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอกขององค์กร เรียนรู้และการวัดความรู้ ว่า การสร้างเครือข่ายความรู้กับโลกภายนอกในเรื่องที่เกี่ยวกับงานหลัก ขององค์กรน่าจะมี 3 ประเด็น ต่อไปนี้เป็นอย่างน้อย ได้แก่ 1) การมีระบบการรับรู้และตรวจสอบ ข่าวสารความก้าวหน้าของความรู้ในลักษณะของ Intelligence 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภาคี เครือข่ายที่มุ่งทำประโยชน์หรือทำความดีให้แก่สังคม 3) การเชื่อมโยงและการ “สกัด” ความรู้จาก ลูกค้าหรือผู้ให้บริการ โดยเฉพาะความรู้ในคนที่เกิดจากการบริโภคสินค้าหรือใช้บริการขององค์กร

กรมการพัฒนาชุมชน(2547:1) ได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายไว้ว่า “เครือข่าย” มีความสำคัญมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับนานาชาติ ผู้คนพูดถึงเครือข่ายของ หน่วยงานการพัฒนา วิจัย ธุรกิจและในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ ปัจจุบันเครือข่ายทำงานอย่างไรทำไมบาง เครือข่ายประสบความสำเร็จ บางเครือข่ายไม่ประสบความสำเร็จ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนหน่วยงานต่าง ๆ ใน พื้นที่ คนในชุมชนและองค์กรชุมชนควรเป็นอย่างไร เครือข่ายเมื่อสร้างขึ้นมาแล้วจะทำหน้าที่อย่างไร ชุมชนจะได้ประโยชน์อะไรบ้าง ล้วนแต่เป็นคำถามที่ยังต้องการกระบวนการค้นหาคำตอบอีกมาก ในทางสังคมวิทยาเครือข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่แตกต่างไปจากกลุ่มโดย ที่กลุ่มจะมีขอบเขตที่ชัดเจน รู้ว่าใครเป็นสมาชิก ใครไม่ใช่สมาชิก มีความเป็นรูปธรรม มองเห็นได้ มี โครงสร้างทางสังคมในระดับหนึ่ง แต่เครือข่าย เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่มีขอบเขต การ เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายอาจจะมองเห็นรูปธรรมของเครือข่ายมี 3 ลักษณะคือ เครือข่ายการแลกเปลี่ยน เครือข่ายการติดต่อสื่อสาร และเครือข่ายความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกัน เครือข่ายไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว อาจมีการออกแบบโครงสร้างขึ้นมาทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ ระหว่างคน/กลุ่มองค์กรให้ต่อเนื่อง แต่ในเครือข่ายไม่มีใครบังคับให้ใครทำอะไรได้ แต่ละคน/ กลุ่มองค์กรต่างก็เป็นศูนย์กลางของเครือข่ายได้พอ ๆ กัน

เสรี พงศ์พิศ (2548:29-33) ได้อธิบายแนวความคิดเครือข่ายไว้ว่า “เครือข่าย” สัมพันธ์ กับแนวคิดที่ว่าด้วยประชาสังคมและแนวคิดเกี่ยวกับอำนาจรัฐมานานแล้ว อาจจะย้อนกลับไปถึงแนวคิด ว่าด้วยรัฐของเพลโตเมื่อสองพันห้าร้อยปีก่อนก็ได้ เมื่อเพลโตพูดถึงเรื่อง “อุดมรัฐ” อันเป็นรัฐในอุดมคติ รัฐที่ไม่มีรัฐ รัฐที่มีอำนาจมากที่สุด คือรัฐที่ใช้อำนาจน้อยที่สุดและดีที่สุด คือ ไม่ใช่อำนาจรัฐเลย หรือไม่มีรัฐเลย นี่คือรัฐในอุดมคติ ความเชื่อในศาสนาคริสต์ตั้งอยู่บนฐานคิดที่ผสมผสานระหว่าง ยิว กรีก และโรมัน หรือเรียกสั้น ๆ ว่า “ประเพณียูเคริสเตียน” โดยระหว่าง 350 ปีแรก ศาสนา คริสต์ค่อย ๆ ขยายออกจากถิ่นกำเนิดไปสู่ภูมิภาคภายใต้อารยธรรมกรีกและโรมัน ถูกเบียดเบียน โดยอำนาจรัฐในทุกพื้นที่ พวกเขารวมตัวกันเป็น “ชุมชนชาวคริสต์” (Christian Community) และมี “เครือข่าย” ของตนเองทั้งในพื้นที่เดียวกันและในภูมิภาคต่าง ๆ เชื่อมโยงประสานงานกันทั้งโดย “สถาบัน” (ศาสนจักร) และทั้งโดยขบวนการ ทำให้ศาสนาคริสต์สะสมพลังทางสังคมอย่างเข้มแข็ง

สร้างฐานรากทางสังคมวัฒนธรรม ผู้แทนการเบียดเบียนทุกรูปแบบจนกระทั่งได้รับการยอมรับจากอาณาจักรโรมันในยุคจักรพรรดิคอนสแตนตินเมื่อประมาณ ปี ค.ศ. 350 แนวคิดเรื่องชุมชนเครือข่ายชุมชน อำนาจของพระเจ้าและอำนาจของชุมชน มีรากฐานที่มาจากศาสนาคริสต์อย่างสำคัญ ดังปรากฏแพร่หลายในแนวคิดและกระบวนการพัฒนาในประเทศละตินอเมริกา และในฟิลิปปินส์ การสร้างขบวนการประชาชนเพื่อเรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่บนฐานการคิดดังกล่าว และเป็นฐานคิดที่มีพลัง ดังจะเป็นจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมในประเทศฟิลิปปินส์ในระยะ 20 ปีที่ผ่านมา ด้วยแนวคิดดังกล่าว มีคนพยายามเชื่อมโยงแนวคิดแบบคริสต์ในการจัดการชุมชน เครือข่ายชุมชนและการจัดการความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐกับความคิดแบบอนาธิปไตย (Anarchism) ซึ่งความจริงก็มีความใกล้เคียงอยู่ไม่น้อยเพราะอนาธิปไตยเองก็เน้นความเป็นตัวของตัวเองของชุมชน การพึ่งตนเองและลดบทบาทของรัฐลงให้เหลือน้อยที่สุด ต้องมีการกระจายอำนาจทั้งโดยแนวคิด วิธีการ และโดยพื้นที่ และแนวทางในการพึ่งตนเองของชุมชน เป็นแนวทางของการจัดการแบบเครือข่าย โดยชุมชนต้องพึ่งพาอาศัยกันให้มากที่สุด ไม่ใช่จัดการโดย “คนนอกคนกลาง” อย่างกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐในด้านสังคมการเมือง และพ่อค่านายทุนในด้านเศรษฐกิจการค้า

แนวคิดอนาธิปไตยถือว่าเป็นแนวคิดคู่ขนานกับแนวคิดคริสเตียน ในการจัดการทางสังคมการเมืองในยุโรปในระยะร้อยปีเศษที่ผ่านมา (โดยอนาธิปไตยเองก็รับแนวคิดและวิธีการของคริสเตียนและศาสนจักรไม่ได้) แต่เนื่องจากลัทธิมาร์กซ์และแนวคิดสังคมนิยมปรากฏชัดเจนทางการเมืองมากกว่าทำให้แนวคิดอนาธิปไตยถูกบดบังไป การต่อสู้สองขั้วระหว่างเสรีนิยม-ทุนนิยม กับสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ทำให้อนาธิปไตยกลายเป็นเพียง “ทางเลือก” สำหรับคนที่ไม่เห็นด้วยกับทั้งเสรีนิยม-ทุนนิยม และสังคมนิยม - คอมมิวนิสต์

แนวคิดอนาธิปไตยถูกบิดเบือนและถูกก่อกวนให้เกิดความสับสนจนผู้คนทั่วไปเข้าใจผิดๆ ว่าอนาธิปไตยคือพวกที่ปฏิเสธอำนาจทุกรูปแบบ เป็นพวกที่ต้องการให้เกิดความโกลาหลไร้ระเบียบกลับไปสู่ยุคคนป่าเป็นพวกชอบความรุนแรง เป็นขบวนการต่อต้านรัฐเป็นต้น แนวคิดแบบอนาธิปไตยเป็นแนวคิดทางการเมืองที่ต้องการสร้างสังคม ซึ่งปัจเจกบุคคลมีเสรีภาพในการร่วมมือกันอย่างเท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้อนาธิปไตยจึงปฏิเสธรูปแบบการควบคุมเชิงอำนาจแบบลำดับชั้น (Hierarchical Control) โดยรัฐหรือนายทุนเพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นอันตรายต่อสิทธิเสรีภาพและไม่ใช่อำนาจเป็นด้วย อนาธิปไตยไม่เห็นด้วยกับการใช้อำนาจและการครอบงำด้วยอำนาจ เห็นว่าควรดำเนินการให้มีการจัดการองค์กรที่ทำให้คนร่วมมือกัน โดยไม่มีรูปแบบของลำดับชั้นทางอำนาจ (Non-Hierarchical Forms) ทั้งทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (2547:13-17) ได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่ายไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ หากกล่าวถึง การปฏิบัติตามหน้าที่ต่อสิ่งต่างๆ อย่างถูกต้องของบุคคลและสรรพสิ่งที่ได้รับการสมมติขึ้นตามฐานะและบทบาทที่เป็นอยู่ว่า เป็นการปฏิบัติตาม

หลักธรรมในทัศนะของพุทธศาสนาแล้ว การดำรงอยู่และการทำหน้าที่ของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ ก็จัดเป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบที่มีต่อกัน ซึ่งเป็นปฏิริยาสัมพันธ์ที่มีความเคลื่อนไหวไปมาระหว่างสิ่งต่าง ๆ แล้วสร้างกระบวนการที่ต่อเนื่องจนเกิดเป็นเครือข่ายและระบบที่ผูกพันความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เป็กระบวนการระบบนั้น คือคุณสมบัติภายในที่เคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ มิใช่โครงสร้างที่แข็งที่ตายตัว หากแต่แสดงออกถึงกระบวนการภายในที่ยืดหยุ่นแต่มีเสถียรภาพ ตัวอย่างเช่น เซลล์ในร่างกายของมนุษย์ที่มีความเคลื่อนไหว และยืดหยุ่นต่อกระบวนการและมีการเปิดรับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ และมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่จะต้องอาศัยความยืดหยุ่น และการยอมรับจากฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ลงตัวมากที่สุด เช่น เครือข่ายประชาสังคม ที่มาจากกลุ่มคนที่หลากหลายอาชีพ หลากหลายความคิดเห็น และมาทำงานร่วมกัน ซึ่งจะได้มุมมอง วิชิตคิด และกระบวนการทำงานที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบเช่นนี้ แสดงให้เห็นถึงปฏิริยาสัมพันธ์หรือกระบวนการสร้างภาระหน้าที่ต่อกัน เพื่อให้การดำรงอยู่ของสิ่งนั้นๆ มีความเคลื่อนไหวและมั่นคง เหมือนที่เราเห็นปรากฏการณ์ในระบบสุริยจักรวาลที่มีระบบกลางวัน กลางคืน ระบบเดือนและปี ก็เพราะการทำหน้าที่อย่างสัมพันธ์ คือ การหมุนรอบตัวเองของโลก และการหมุนรอบของดวงจันทร์ โลก และดวงอาทิตย์ที่มีต่อกัน ในขณะที่ความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่เช่นเดียวกัน เมื่อมีเหตุ มีปัจจัยเกิดขึ้น ก็จะต้องมองถึงสาเหตุ ปัจจัย กาลเทศะ และบริบทที่เกี่ยวข้องอย่างครบถ้วนเช่นกัน

ความเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงกระบวนการระบบดังกล่าว จัดเป็นความสัมพันธ์ในมิติของความเป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยง และได้ถูกนำมาอธิบายในรูปแบบของแนวคิด ทฤษฎีต่าง ๆ ที่มองถึงกระบวนการของสรรพสิ่งที่ มีการประสานสอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ เพื่อกำกับความเป็นไปของการทำหน้าที่ตามระบบนั้น ๆ ให้มีความสัมพันธ์และมีความเป็นปกติยิ่งขึ้น ซึ่งความเป็นปกตินี้มีได้หมายถึงความสมดุลที่หยุดนิ่ง แต่เป็นองค์กรที่สามารถจัดการตัวเองได้และมีความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดปัญหาขึ้น หรือเกิดสถานการณ์ในรูปแบบหนึ่ง ๆ เราไม่สามารถที่จะใช้กรอบคิดอันเดิม หรือมุมมองอันเดิมในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นได้ทั้งหมด เราจำเป็นต้องใช้สถานการณ์ที่แปรเปลี่ยนและระบบย่อยที่สลับซับซ้อน หรือใช้บริบทที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ ในการแก้ไขปัญหา กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ การเข้าไปจัดการและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นองค์รวมและมองสรรพสิ่งอย่างบูรณาการ ซึ่งเป็นเหมือนเรื่องของสมการทางคณิตศาสตร์ที่ยาก ๆ และทับซ้อนกันอยู่อย่างมากมาย โดยที่มีสมการย่อยแต่ละอันไม่เหมือนกัน แต่เมื่อสามารถแก้สมการย่อยนั้น สมการใดสมการหนึ่งได้ก็สามารถนำไปสู่การแก้สมการใหญ่ที่ยาก ๆ นั้นได้ในเวลาชั่วพริบตา

ขนิษฐา กาญจนรังษิณนธ์ และวไลรัตน์ วรรณกุล (2547:28) ได้อธิบายแนวทางการสร้างเครือข่ายไว้ดังนี้

1. ต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดตั้งเครือข่าย เพื่อสามารถกำหนดทิศทางของเครือข่ายให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การกำหนดวัตถุประสงค์ควรให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกระบวนการและมีการทบทวนบทบาทของสมาชิกและสามารถประเมินความก้าวหน้าได้

2. ต้องมีกิจกรรมชัดเจน เมื่อจัดตั้งวัตถุประสงค์แล้ว สิ่งที่มาคือกิจกรรมหลักที่จะทำอะไรให้สมาชิกเกิดความสนใจ ที่สำคัญกิจกรรมจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้สมาชิกของเครือข่ายได้มีส่วนร่วม และกระตุ้นหรือรื้อฟื้นในการมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ต้องมีกลุ่มแกนนำ เมื่อมีแนวทางที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วม จึงจำเป็นต้องมีกลุ่มแกนกลางของเครือข่ายเพื่อจะทำหน้าที่ประสานงาน แลกเปลี่ยนข่าวสาร และเป็นตัวขับเคลื่อนให้กิจกรรมของเครือข่ายดำเนินไปได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

4. ต้องมีรูปแบบการบริหารของเครือข่าย รูปแบบการบริหารที่เหมาะสมควรเป็นรูปแบบที่มีการกระจายอำนาจไปสู่สมาชิกให้ได้มากที่สุด เพื่อหลีกเลี่ยงการรวมศูนย์อำนาจไว้กับคนใดคนหนึ่ง จึงต้องมีการมอบหมายให้สมาชิกมีหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ ขอบข่ายของการบริหารงานที่จำเป็นมีดังนี้

4.1 การบริหารงานทรัพยากรบุคคล ให้มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายคือต้องสร้างให้สมาชิกมีส่วนร่วม มีความเป็นเจ้าของ โดยให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการคิดและกำหนดวิธีการทำงานของเครือข่ายเอง สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูล วิชาและความร่วมมือในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อต่อไปเครือข่ายมีความเข้มแข็งกันมากยิ่งขึ้น

4.2 การจัดการการเงิน เครือข่ายควรมีต้นทุนในการดำเนินงานและค่าเสียหายน้อยที่สุด การหาและการจัดการเงินอุดหนุนต้องการเวลาเพื่อสร้างความเชื่อถือให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งในและหน่วยงานท้องถิ่นที่ต้องการอุปถัมภ์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ อย่างไรก็ตามเครือข่ายต้องระมัดระวังไม่ให้หน่วยงานที่ติดต่อเข้ามาครอบงำหรือรวบอำนาจในการทำงานของเครือข่าย

5. การจัดด้านผลประโยชน์ เครือข่ายจะต้องมุ่งพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นต้องพยายามส่งเสริมผู้ได้ผลประโยชน์จากการช่วยเหลือเครือข่ายเพราะสมาชิกเครือข่ายสามารถช่วยติดต่อกับกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่นและอำนวยความสะดวกให้การติดตามผลการดำเนินกิจกรรม

6. การผลักดันสถานภาพให้ถูกต้องตามกฎหมาย การมีสถานภาพถูกต้องตามกฎหมายทำให้เครือข่ายและผู้นำเครือข่ายได้รับการสนับสนุน และความไว้วางใจจากสมาชิกเครือข่าย อีกทั้งยังสามารถดำเนินงานได้กว้างขวางขึ้นด้วย

ดังนั้น สรุปแนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายได้ว่า เป็นความสัมพันธ์เชิงกระบวนการที่เชื่อมโยงสิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยไม่ละทิ้งสาเหตุ ผลลัพธ์ และบริบทที่เกี่ยวข้องเป็นการมองสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวมและเป็นระบบเปิดที่สามารถจะเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น ๆ อย่างต่อเนื่องและสุดท้าย คือ ความเป็นกระบวนการที่ทำหน้าที่ระหว่างกันหรือการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนือง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างเครือข่ายองค์กรประชาชน:กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีดังนี้

จันทิมา ไฉไลบุญสนอง (2539:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานและผลการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคลองหะ พบว่า การบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบริหารงานตามแนวทางการดำเนินที่กรมการพัฒนาชุมชน โดยกองปฏิบัติการได้กำหนดไว้ โดยมีคณะกรรมการบริหาร 4 คณะ ๆ ละ 3 คน รวม 12 คน การบริหารงานเป็นไปตามหลักการบริหารงานหรือการจัดการที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งการวางแผน การจัดองค์กร การอำนวยความสะดวก การควบคุมและการงบประมาณ กลุ่มออมทรัพย์นี้ปฏิบัติงานตามแบบอย่างที่คณะกรรมการบริหารกำหนดขึ้นเป็นแนวทาง โดยมีงานที่ต้องปฏิบัติ คือ งานบริหาร รับฝากเงิน งานบริการเงินกู้ งานส่งเสริมความรู้แก่สมาชิก งานให้บริการด้านสวัสดิการแก่สมาชิกและงานให้บริการแก่ชุมชน

ผลของการดำเนินงานพบว่า กลุ่มออมทรัพย์นี้เป็นกลุ่มที่มีความเป็นปึกแผ่นมั่นคง มีอายุการจัดตั้งมานานถึง 20 ปี โดยรวบรวมกลุ่มราษฎรสามารถชักชวนราษฎรให้เห็นความสำคัญและสมัครเป็นสมาชิก ให้การสนับสนุนประกอบอาชีพแก่สมาชิกกลุ่มในรูปแบบการกู้ยืมเงินทุนผลงานสำคัญของกลุ่ม ได้แก่ พัฒนาคณะให้มีความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นอกเห็นใจ ไว้วางใจ การพัฒนาสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตย ความสามัคคี ความเป็นผู้นำและการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีการระดมทุนในหมู่บ้าน การพัฒนาอาชีพ และการเป็นธุรกิจ

จินตนา จริงจิตร (2544:132) ได้ศึกษาการดำเนินงานและผลกระทบจากการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนของกลุ่มออมทรัพย์ที่มีผลงานดีเด่น ในอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลาพบว่า มีการดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่สำคัญ 6 กองทุน คือ กองทุนเพื่อการรักษาพยาบาล กองทุนเพื่อฌาปนกิจ กองทุนเพื่อพัฒนาอาชีพ กองทุนเพื่อสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมกองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยมีที่มาของเงินจากกองทุน 2 แหล่ง คือ จากผลกำไรจากกลุ่มออมทรัพย์ส่วนที่เกินจากการปันผลสมาชิกและค่าตอบแทนกรรมการ และเงินช่วยเหลือจากภายนอก กลุ่มสามารถเพิ่มเงินกองทุนได้ 2 วิธี คือ จากการลงทุนในกลุ่มออมทรัพย์ และจากผลกำไรทางธุรกิจของ

กองทุนสวัสดิการเอง กรรมการกองทุนมี 2 รูปแบบ คือ ใช้กรรมการกลุ่มออมทรัพย์เป็นกรรมการกองทุน และกรรมการเฉพาะดูแลกองทุน สวัสดิการนั้น ๆ ระเบียบข้อบังคับและการจัดการกองทุน มีความแตกต่างตามประเภทของกองทุนสวัสดิการ และขนาดของกองทุนสวัสดิการ การตรวจสอบไม่เน้นหลักฐานทางเอกสาร เนื่องจากสามารถตรวจสอบได้ด้วยคนในชุมชนเอง ยกเว้นกองทุนสวัสดิการเพื่อการรักษาพยาบาลต้องการเฉพาะใบเสร็จรับเงินเพื่อให้ทราบว่าค่าใช้จ่ายจริงในการรักษาพยาบาลเท่าไร และใช้เพื่อป้องกันการใช้สิทธิซ้ำซ้อน

การดำเนินงานกองทุนสวัสดิการชุมชนส่งผลกระทบต่อที่สำคัญใน 3 ด้าน คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ ทำให้คนในชุมชนมีฐานะดีขึ้นจากการส่งเสริมอาชีพ การช่วยลดค่าใช้จ่ายให้กับสมาชิก ผลกระทบทางการศึกษา ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการในชุมชน และผลกระทบทางสังคม และวัฒนธรรม ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง เกิดความสัมพันธ์อันดีในชุมชน เกิดการสร้างผู้นำ และเกิดองค์กรชุมชน

วรรณเพ็ญ วงศ์สุคนธ์ (2544:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับและเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐาน ส่วนในด้านการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมนั้น ๆ พบว่ากรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่เป็นเพศชายและเพศหญิง มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีอายุต่างกันมี ส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่สมรสและอยู่ร่วมกัน และเป็นโสดมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีขนาดของครอบครัวต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีอาชีพเกษตรกรรม และนอกเหนือเกษตรกรรม มีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีระดับรายได้ต่างกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ได้รับการฝึกอบรมหรือดูงานต่างกันมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ดำรงตำแหน่งอื่นและไม่ดำรงตำแหน่งอื่น มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิตต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่มีตำแหน่งหน้าที่ของกรรมการบริหาร มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ไม่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กรรมการบริหารกลุ่มออมทรัพย์ฯ มีระดับกลุ่มต่างกัน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เจดจ้า น้อยสำลี (2540: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูล พบว่า 1) ทัศนะของผู้บริหารและครูผู้สอนต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูล อยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และควรปรับปรุงการบริการด้านกายภาพของสหกรณ์ การจัดการของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ และมนุษยสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ 2) ทัศนะของผู้บริหารกับครูผู้สอนต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูลไม่แตกต่างกัน 3) ทัศนะของผู้บริหารต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูลจำแนกตามตัวแปร เงินเดือน อายุการเป็นสมาชิก เงินค่าหุ้น จำนวนครั้งที่ผู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 4) ทัศนะของครูผู้สอนต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูล จำแนกตามตัวแปร เงินเดือน อายุการเป็นสมาชิก เงินค่าหุ้น จำนวนครั้งที่ผู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ.01 5) ข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครูผู้สอนต่อกระบวนการบริหารงานของคณะกรรมการสหกรณ์ออมทรัพย์ครูสตูล คือ ด้านการวางแผน สหกรณ์ควรเก็บรวบรวมข้อมูลตามสภาพปัจจุบันและการวางแผนควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ด้านการจัดองค์การ สหกรณ์ควรให้เจ้าหน้าที่สหกรณ์รับผิดชอบงานอย่างเท่าเทียมกัน และควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงานตามตำแหน่งงานให้ชัดเจน ด้านการบังคับบัญชา สหกรณ์ควรกำหนดระเบียบการลงโทษเจ้าหน้าที่สหกรณ์ที่ไม่จ่ายเงินกู้แก่สมาชิกตามลำดับก่อนหลังตลอดจนการจัดจ้างพนักงานของคณะกรรมการสหกรณ์ควรดำเนินการอย่างยุติธรรม ด้านการประสานงาน สหกรณ์ควรประสานงานกับเจ้าหน้าที่ดินก่อนแล้วจึงให้สมาชิกมาทำนิติกรรม ด้านการควบคุมงาน สหกรณ์ควรใช้เงินทุนสาธารณะประโยชน์ตามระเบียบที่กำหนดไว้และควรใช้จ่ายอย่างประหยัด

พงษ์ศิลป์ สาณะเสน (2541:91-92) ได้ศึกษาการสร้างเครือข่ายองค์การเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในอำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดราชบุรี พบว่า องค์การภาคราชการทุกองค์การในท้องถิ่นควรร่วมมือโดยการระดมทรัพยากรร่วมกันตามภาระหน้าที่ของแต่ละองค์การ ร่วมกันแก้ไขปัญหาทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามภารกิจในลักษณะการเครือข่ายงาน

ชวลิต สังขพงศ์ (2544:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีฐานะความเป็นอยู่ในระดับปานกลาง มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก และมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง มีระยะเวลาในการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเฉลี่ย 10.2 ปี ส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจหลักการ วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับสูง มีทัศนคติต่อกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับสูง มีทัศนคติต่อพัฒนาการในระดับปานกลาง และมีความพึงพอใจในประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

วิรัตน์ ไชยชนะ (2543 :บทคัดย่อ) ได้ศึกษาโครงสร้างของกลุ่มออมทรัพย์และปัจจัยที่ทำให้กลุ่มเข้มแข็ง: กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียง อำเภอนะจะ จังหวัดสงขลา พบว่าปัจจัยที่ทำให้กลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปียงเข้มแข็งมีปัจจัยที่สำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านผู้นำและสมาชิกกลุ่ม ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยด้านสาธาณูปโภคพื้นฐาน ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นและปัจจัยด้านโครงสร้างของกลุ่ม ผลการศึกษาปรากฏว่า ผู้นำมีจำนวนและความหลากหลายมีจิตนิสัยของการเป็นผู้นำและเป็นผู้ที่มีความสามารถ สมาชิกส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีจิตนิสัยที่ดี กลุ่มมีเงินทุน 2 ประเภท คือ เงินสะสมของสมาชิกกับเงินบริจาคและเงินกองทุนต่างๆ ด้านสังคมและวัฒนธรรม

วิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540: 193) ได้ศึกษาการนำเสนอรูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สำหรับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า องค์ประกอบหลักของเครือข่ายการเรียนรู้ ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร ศักยภาพขึ้นอยู่กับผู้นำสามารถเชื่อมความรู้เก่าและใหม่ที่เกี่ยวกับป่าในการรวมพลังคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าไม้กระบวนการเรียนรู้ในเครือข่ายมีการนำความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี ของท้องถิ่นเป็นฐานในการสร้างความตระหนักต่อปัญหาและการถ่ายทอดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สมาชิกเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้เวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้และมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบทางการเพื่อถ่ายทอดวิทยการสมัยใหม่ในการแก้ปัญหาของชุมชน ปัจจัยในการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ได้แก่ ผู้นำที่ได้รับความศรัทธา และมีความมุ่งมั่นในการแก้ปัญหาชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้แก่องค์กรชุมชน การประสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยการสมัยใหม่และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์รูปแบบของกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่นำเสนอเครือข่ายการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ พัฒนาจากเครือข่ายระดับ คน-คน ไปสู่คน-กลุ่ม และกลุ่ม - กลุ่ม โดยมีกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ โดยการก่อตัวเริ่มจากการสร้างผู้นำ การขยายและการเชื่อมประสานเน้นการสร้างการรวมกลุ่มให้เกิดองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง การร่วมแก้ปัญหาพัฒนาฐานความรู้เดิมและสร้างองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเชื่อมโยงภูมิปัญญาเดิมและวิทยการสมัยใหม่การดำรงอยู่เน้นให้สมาชิกของเครือข่ายมีการร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กิจกรรมอย่างต่อเนื่องพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์ และร่วมแก้ปัญหาตลอดจนมีการขยายพื้นที่เครือข่ายที่สนับสนุนกิจกรรม โดยมีการวางแผนอย่างมีเป้าหมาย

อุทิศ ดิษฐประณีต (2542:62) ได้ศึกษาแนวทางการดำเนินงานการสร้างเครือข่ายของสหภาพความจังหวัดจันทบุรีเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายสู่ประชาชน พบว่าแนวทางการดำเนินการสร้างเครือข่ายมีปัจจัยที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากประชาชนในพื้นที่จันทบุรีมีการศึกษาค่อนข้างต่ำ ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวน้อยในการศึกษาหาความรู้และไม่ปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับงาน 2.ด้านสังคม ปัญหาด้านการศึกษาเชื่อมโยงไปถึงด้านสังคมทำให้เกิดการทะเลาะวิวาท

ปัญหาทางครอบครัวมากขึ้น 3.ด้านการเมือง เป็นปัญหาสืบเนื่องมาจากปัญหาสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีความสนใจการเมืองไม่มากเท่าที่ควร

กัญญมน อินสว่าง(2546:32) ได้ศึกษาการพัฒนากระบวนการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้ของ ผู้นำชุมชนเพื่อการเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชนในเขตภาคกลาง พบว่าการพัฒนาระบบการจัดการเครือข่าย การเรียนรู้ของผู้นำชุมชนในส่วนของจัดการทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมต่อเครือข่ายของชุมชนมีการกระทำในระดับปานกลาง และการเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชนของผู้นำชุมชน มีการกระทำระดับปานกลางและจากการทดสอบสมมติฐาน อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์เป็นผู้นำชุมชนมีความสัมพันธ์กับระบบการจัดการเครือข่ายการเรียนรู้และเพศ อายุ ระดับการศึกษา การจัดการทรัพยากรในชุมชน การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในเครือข่าย การเรียนรู้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการเสริมสร้างวิสาหกิจชุมชน

ศิริวรรณ เจนการ ศรีสกุล บุญยศักดิ์ และคณะ(มปป.) ได้ศึกษาโครงการพลังแผ่นดิน: กรณีศึกษาต้นธุรกิจชุมชน มุ่งศึกษาการเกิดกลุ่มหรือกิจกรรม อันเนื่องมาจากการเรียนรู้และการพัฒนา กลุ่ม พบว่า รูปแบบของเครือข่ายจะมีลักษณะที่ไม่เหมือนกันตามแต่ลักษณะการดำเนินงานของกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์คลองเปี๊ยะจะมีเครือข่ายการออมทรัพย์ส่วนชุมชน ไม่เรียงจะมีเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ ในการพัฒนาและสำหรับกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกลุ่มที่มีความเข้มแข็งมาก ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมจะเกิดกิจกรรมทั้งส่งเสริม พัฒนา จนถึงขั้นการให้สวัสดิการหรือกิจกรรมบริการ เพื่อสมาชิกกลุ่ม นอกจากนี้การศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าบางที่จะมีกิจกรรมในการส่งเสริมฝึกอบรมและ พัฒนารวมถึงกิจกรรมในการเชื่อมประสาน เช่น การประชาสัมพันธ์เสียเป็นส่วนใหญ่